

Kalangya

IRODALMI FOLYÓIRAT

1. ÉV AUGUSZTUS 4. SZ.

TARTALOM:

Dr. Draskóczy Ede: Kincsesládánk és őrizője (vezetőcikk). — Czako Tibor: Szeretnék elmenni Innen (Vers). — Szirmay Károly: Vihar a Dunán (Novella). — Berényi János: Az ujszülött (Vers). — Petrovity Veljko—Szenteleky Kornél: A nisi Jégeső (Novella). — Csuka Zoltán: Két új vers. — Bencz Boldizsár: Hite-romboltak. — Herczeg János: Kirándulás a nagyapámmal (Elbeszélés). — Ereghy Lajos: Az anyag ura. — Adorján András: Két új vers. — Gergely Boriska: Varró-tühercegnő (Folytatás és vége).

LÁTHATÁR:

Szenteleky Kornél: A Kalangya szélesebb alapja. — Csuka Zoltán: Sergej Tretjakov könyvéről. — Szenteleky K.: Danica Markovity. — Szkeptikus: Lotz Frigyes könyvéről. — Farkas Gelza: Victor Margueritte „Aristide Briand” c. könyvéről. — Gergely Boriska: Földi Mihály: „Isten országa felé” című könyvéről. — Békefi Ernő: Gerhardt Hauptmann: „A szenvedély könyve” című művéről.

Szerkeszti:

SZENTELEKY KORNÉL

Társszerkesztő:

Csuka Zoltán

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

NOVI SAD, KRALJA PETRA UL. 30

1932 augusztus 1 Ár 12"— Dín

A Kalangya hírei

A Kalangya életében az elmúlt hónap annak a bizonyítéka volt, hogy a jugoszláviai magyar közönség a legnagyobb szeretettel és megértéssel karolta fel lapunkat s az elmúlt hónapban is számos olyan előfizetőnk volt, aki ismerősei körében újabb előfizetőket s egyuttal barátokat toborzott a Kalangya részére. Így érthető, hogy annak ellenére, hogy július a lapterjesztés szempontjából a legrosszabb hónapok közé sorozható, előfizetőink létszáma több mint százal gyarapodott és most már az ötszáz felé közeledik.

Természetesen szervező munkánkban nem állunk meg és azt teljes erőből folytatjuk tovább. Ez alkalommal is felkérjük olvasóinkat, hogy ismerőseiknek mutassák meg a lapot, bizonyosak vagyunk benne, hogy nagyon sokan akadnak, akik a folyóiratot átolvasása után megrendelik.

A szlovenszkói magyarság reprezentáns irodalmi lapjának, a Magyar Írásnak szerkesztősége felkérte lapunk szerkesztőjét, hogy a jugoszláviai magyar irodalom reprezentáns írói és költői közül néhánynak a munkáját küldje el a Magyar Írás részére, hogy a szlovenszkói magyar közönség is megismerje az itteni írókat. Ebben a hónapban Bencz Boldizsár, Csuka Zoltán, Sziráky Dénes Sándor és Szenteleky Kornél küldtek verseket a Magyar Írás részére, hamarosan pedig novellistáink kerülnek sorra. Csak természetes, hogy viszont a Kalangya a jugoszláviai magyar közönségnek fogja bemutatni a szlovenszkói magyarság reprezentáns íróit.

A Kalangya kiadóhivatala egyre intenzívebben foglalkozik azazal a gondolattal, hogy a lap teljes megerősítése után hozzáfog a Kalangyakönyvtár megalapításához és évi négy vajdasági regényt fog kiadni. Az elmúlt év decemberében a jugoszláviai írók emlékeztetés sztfáribecseji összejevetelükön elhatározták ugyan a könyvkiadást, sajnos azonban ez a könyvkiadás a mai napig is csak terv maradt. A Kalangya az Erdélyi Szépmíves Céh mintájára akarja megteremteni a könyvkiadást és a 160–200 oldalas köteteket előfizetésben 25 dinárban szállítaná, a bibliofilek részére pedig ötven dináros árban. Könyvársi forgalomba terveink szerint a könyv nem kerülne, csakis külföldön. Az erre vonatkozó terveket most készítjük el és az első jugoszláviai magyar regény előreláthatólag karácsonyra hagyja el a sajtót.

Előfizetőink szíves figyelmét felhívjuk arra, hogy mindazok akiknek előfizetése lejárt, a mai számban csekklapot találnak. Nagyon kérjük előfizetőinket, hogy előfizetésüket a mellékelt postai

Kincsesládánk és őrizője

A rövidlátás és messzelátás fogalmait oly gyakran használjuk lelki képességeink meghatározására, hogy adott alkalommal szinte szükségesnek látszik annak hangsúlyozása, hogy azoknak nem átvitt értelmére, hanem eredeti testi mivoltára gondolunk. Természetes: a rövidlátásnak és messzelátásnak csak lelki értelme érdekel. Fizikai látásunk hiányát jól köszörült üvegek helyreigazítják, azoknak fénytörésében igazi, torzítatlan képében észleljük a külső világot. Mint minden probléma, melyet sikerült megoldanunk, elveszti, ingerlő, izgalomkeltő, nyugtalanító erejét, s átmege a köztudat szürke magátólértetődőségebe. Problémák csak lelki látásunk terein kísértének.

Mégis a felzudulásnak indulata milyen morajlással dörögne elő háborgó lelkek vulkánjából, hogy remegne a talaj a kirobbanások lökéseitől és százezrek indulatos lábdobbanásától s a rövidlátás és messzelátás testi értelme ismételtelen milyen elsőrangú problémává válnék, ha valamelyik törvényhozó faktor, aki saját szemüvegét tökéletesen jónak itéli, kötelező erővel elrendelné, hogy mindenki csak olyan üveget hordhat, mint az övé.

Küldöttségek, orvoskamarák, vezércikkék, tudományos értekezések, népgyűlések, kávéházi asztaltársaságok, kabarék felzudult raja megrohamozná ezt a szemüveg rendeletet s a felháborodás és kacagás iszonyatoserejű szövetségével csakhamar elsőpörné a rövidlátó parancsot.

Milyen jól esik így együtt tudni az embereket haragban és felháborodásában, a meggyőződés lelki összehangoltságában, izom-megfeszítve és harcra készen, hogy megdöntsék a rosszat és helyreállítsák a világ természetes rendjét.

S itt áteszusztunk valami más kategóriába. Jó és kellemes érzés, ha az embereket a világ rendjének szemlélete egy táborba tereli. S ez a tábor egy dobbanásba olvadó ütemre menetel s egy vezényszóra cselekszik.

Kellemes, mert ritka jelenség, mert az a gyakoribb, hogy a világ szemlélete elválaszt bennünket.

Az emberek lelke különböző, s különbözőképpen tükröződnek benne a külső jelenségek. De hogy minden lélek képes legyen az egész világ rendszeres szemléletére, fel kell illesztenünk a lélek

szemére a nélkülözhetlen üveget: a világszemléletet. Lehetetlenség, hogy minden léleknek ugyanarra az üvegre volna szüksége. Lehet világszemlélet, amely egyikönket maradék nélkül kielégít s pontosan eligazít a világ zavaros dolgainak közepette, — másikonknak azonban kétségbeejtően és fulladásig levegőtlen volna, s kinzó-homályosan, eltorzultan, szétfolyón, elmosódottan tükröztetné a világot, amelyben a vak tapogatózás veszélyes szakadékokkal fenyegetne.

Mindenkinek más és más üvegre van szüksége a biztos eligazodáshoz, s az a boldog ember, aki megtalálja magának a lélek alkalmas üvegét: a kielégítő világszemléletet, amely elnyugtatja a lelket, mint a jó üveg a szemet, kellemes és igaz perspektívát nyújtva mindarról, amivel az életben találkozunk kell.

S mégis mi történik akkor, ha jönne egy szigorú törvény, elrendelné, hogy a lélek szemére is csak egy bizonyos üveget szabadna illeszteni s mindnyájunknak csak egy világszemlélet törésén keresztül szabadna tekintenünk a világ dolgaira.

Vajjon egyik volnának-e az emberek felháborodásban, vajjon lázadó indulatuk kiobbantáná-e süvöltően közös tetté s menetélnének-e kart karba öltve súlyos léptekkel a barrikádokra eltörölni az egyszeműveges törvényt. Kialakulhatna-e bennünk megint az a kellemes érzés: ime emberek megint együtt vagyunk, mért ime egy akarattal azt akarjuk, hogy mindenki igaz képet kapjon a világról azon a szemüvegen keresztül, amely az ő lelkét zavartalanul szemlélő érzékké tökéletesíti. Vajjon kinek jutna eszébe ez az önkéntes és öntudatos egyesülés.

Mi emberek sokkal inkább egyetértünk, míg testünk érdekeinek sérelméről van szó s talán éppen természetesnek fogjuk találni azt az erőszakot, amellyel egyikünk a másikunk lelkére akarja kényszeríteni saját világnézetét, anélkül, hogy ez a másinak a tisztánlátás boldogságát ajándékozná.

Igen, ezt az erőszakot magátólértetődőnek találjuk. Pedig ez a ráerőszakolás nem válogat eszközökben. Gyűlölet, megvetés, átok, gáncs, szitok, lelketlen üldözés, lelkiismeretlenül odavetett jelszavak, üresen döngő, gyilkosmégű frázisok gabalyodnak fülsiketítő diszharmonióba, amelyből iszonyatos süvítéssel tör ki az élet-halál harc.

Pedig ebben a türelmetlen és féktelen harcban nem éppen a világnézetek a hibásak. Azoknak a nagy szellemeknek tekintete, akik egy-egy világnézetet megteremtene, hatalmasan nagy látószögű, hiszen egy egész világot kell felfogniok s egy egész világot kell beletörniök a lélek apró gyűjtőlencséjébe. A világ egészére kell rányitni szemüket, s ennek lelkesen ragyogó, mindent befogadó, tiszta fényű, a mindenséget tükröztető szemnek kell lennie. Az a szem, amely az egész világot képes belátni, bizo-

nyosan úgy látja a többi világnézetet is, mint a világba illeszkedő dolgok magátólértetődő és természetes egymásmellettiségét. Ez a szemlélet levegős és hatalmas szemszögű, mindent befogadó s aligha érhet rá a világszemlélet egyszerű emberi munkája mellett, hogy szellőzetlen lelkekben kelt mérges indulatok fűtőanyagával tüzeljen, mert ez is csak szemléletének tárgya, de nem módja lehet.

Ezért az igazi értelemben vett világszemléletek nem a gyilkos harc szolgálatában állanak, csak emberi eszközt keresnek a minél tökéletesebb emberi látás biztosítására. Munkájuk a legeredetibb értelemben nem egymásba ütköző, hiszen ugyanazt a világot fejezik ki, saját szemük törésében, a maguk látási rendszerében.

Felebaráti szeretet, szociális érzék, testvériesülés, kollektív öntudat, - a nagy emberi összeülekezésnek megannyi világnézetén keresztül kifejezett egyazon értelme s hol engedné meg egyik is az egymásratörő erőszak és gyűlölködés iszonyatos mérgének élvezetét.

A világnézetek szempontjai, amelyekből világotfelölő, hatalmas horizontjaik kiívelnek, lehet, hogy néha ellentétesek, mégis céljuk szerint békésen egyetértők, mert egyaránt a világ értelmének minél tökéletesebb kifejezését szolgálják. Olyanok ezek a szemléletek, mint az egymásba néző tükrök, mindegyik benne van a másikban, mégis mindegyik a maga szemszögében tükrözi a közbeeső világot.

A világnézetek akkor lesznek veszedelmessé, ha az egész világra rányiló horizontjuk laposan ívelő emberi fejbe préselődik, s ebben a kalodában a világot befogadó látszög összeszorul s összeszűkült szögben pislákol a világ apróra elszigetelt részeire.

Ennek a laposszögű látásnak mérges sugara fűti túl az emberek lelkében az értetlenség szörnyű robbanó anyagát, amely szétveti a közeledés minden reményét.

Pedig mégis lehetetlen, hogy mindnyájunknak olyan magasan boltozó homloka legyen, amelybe a legnagyobb szellemek kialakította világnézetek ívei hiánytalanul beleilleszkedjenek.

S ez az emberi eredendő hiba egymásra uszit bennünket s behunyjt szemmel egymásra törünk a hibás látás bűnös szuggesztiója alatt.

Hová forduljunk hát, tétova emberek megvilágosító fényért, tiszta szemléletért, mindnyájunkat összefogó látásért, valami isteni szemüvegért, amely bennünket égető sugárkévébe, forrón gyújtó fókusszá gyűjt össze.

Vissza kell mennünk legősztönösebb indulatainkhoz, nyelvünk-höz, irodalmunkhoz, művészetünkhöz, lelkünk megnyilatkozásának összességéhez: kulturánkhoz.

Ez a szemüveg a mi látásunkhoz való. A mi egészen külön szempontunktól indul ki, mégis felöleli az egész világot, láttat és kielégít, világosságot gyújt és megnyugtat, a legnagyobb lelkiismereti szabadságot engedi s mégis jótékonyan egybefog összetartozásunk meleg egységébe s érezteti, hogy ez a látás életünk egyedül tájékoztató belső képessége.

A kultúra nemcsak műveltség, művelődés és művelés, de világnézet, amelynek különálló pontjából az egész világra lehet tekinteni. A világ legellentétesebb pontjaiból özönlenek bele a fények, a legellentétesebb képek tükröződnek benne, mégis egységes rendszerré gyűjtve elkülönült szemléletünk lencséje által.

A kultúra a fajtának legösszefogóbb ereje, mert a fajta legösztönösebb indulatait építenek rajta. Ezek az indulatok mindnyájunkban egyugyanazok s ezért lehetséges, hogy a világnak ilyen szemlélete végzetesen összeköt bennünket.

De egyben a kultúra a legtágabb és leglevegősebb fogalom. S a kultúra nevében nem lehet kizárni irányokat és felfogásokat, mert a kultúra fogalma egyetemes és egységes.

Ha a kultúra világnézetének szemüvegén keresztül tekintjük a világot, akkor természetes magátólértetődőséggel látjuk a jelenségeket föltétlenül együtartozóknak s be fogjuk látni, hogy ebből az egységből senki sem zárható ki, aki a kultúra igaz építője.

Ezen a szemléleten keresztül tisztázódik minden kérdésünk s így irodalompolitikánk iránya is.

Hiszen lehetne arról szó, hogy csak a népiéseket, vagy csak a klasszikusokat, csak a moderneket, csak az aktivistákat, csak a riméseket, vagy csak a kötetleneket, csak a mesélőket, vagy csak az eseménytelen analízálókat, romantikusokat, vagy naturalistákat engedjük be az irodalom körébe s az irodalmi folyóirat hasábjaira. Lehetne arról szó, hogy csak lomha materialistákat, vagy csak szárnyaló idealistákat, csak sötét pesszimistákat, vagy csak mindent rózsaszínűenlátókat, csak individualistákat, vagy csak kollektivistákat engedjünk be a kapun. Lehetne arról szó, hogy vizsgáljunk vallásokat és hiteket, meggyőződéseket és babonákat és mindenkit a magunk vallása, a magunk hite, meggyőződése és babomasága szerint értékelnénk valakit belépésre érdemesnek, vagy kivetésre elítéltnek.

A kultúra világszemléletén keresztül ezek az ellentétek békésen egymásbasimulnak. S az az irodalompolitikus, aki ilyen szemüvegen keresztül néz, nem fogja az erőket szétforgácsolni, hanem tömören együvé tartani. Mert nem az irány üdvözt, de a szemlélet szögének ívelése, mely annál tökéletesebb, minél nagyobb a sugara s a világnak minél nagyobb részét képes magába fogadni és saját törvényei szerint újjá teremteni.

S ugyanez az igazság kell, hogy uralkodjék a napi sajtóban, kulturmozgalmainkban és egész közéletünkben.

Fajtánk kulturája és az egyetemes kultúra, a szemszög és a horizont, — ez a kettő, amely látásunkat tisztán és zavartalanul megőrzi, de ez az egyetlen, mely összefog s egyszersmind fejlődésre képessé tesz.

Azok az értékek, amelyeket eddig kincses ládánkba elrakosgattunk, ennek a szemléletnek voltak eredményei.

Szenteleky Kornél e kincses ládának őrzője, az ezüst tulipán első lovagja azokért az eredményekért kapta kitüntetését, melyeket sok évi munkája után a köznek ajándékozott, de öntudatosá kell magunkban tennünk, hogy Szenteleky Kornél megtalálta azt a szemléletet, amellyel ezeket az eredményeket el is lehetett érni. S mi nagyobb ígérete lehetne a jövőnek, mint egy lélek, amelyen keresztül egyformán tisztán látunk?

Draskóczy Ede

Szeretnék elmenni innen . . .

Összeraknám a holmimat és megírnék egy levelet
Kérném a rendőrséget adja meg a temetési engedélyt
Nem terhel senkit bűnös mulasztás
Meghaltam önként, mert nem éltem soha.
Vagy élet az talán, ha lélegzetet vettem
Kis kezét szorítva az öcsémnek, ketten
bejártuk kertünk pázsitját és
kergettük a halálfejes lepkét.
(milyen gonosz üzenet a gyermek elé
halálfejes örömöket küldeni)
Azóta is pillangós kedvemből
két karbatett csontváz vigyorog felém.
A rossz izek kísértettek, halmájolajat etettek
Bal lapockám lusta voltán
alatta a tudóm félig fejlett.
Könyvekre, irkára sohse tellett
Az iskolában ingyen kaptam az öltönyruhám.
Tandíjat nem kértek tőlem, apám
negyedévkor dicsérőlevelet irt alá.
Maradékpenzéből egy hatost adott.
Ez a tied fiam, ezt elmulathatod.
Nem élet az, hogy nem költöttem el.
Anyámnak adtam kenyérre, tejre
mert a fizetésből csak borra jutott.

Én dolgozni jártam, sötét hely a műhely
Hűvös hajnalokon hívott a sziréna.
Húztam a szerszámkocsit és fáradtan, fájón
Néztem reggel nyolckor a diákokat
Kipihenve, frissen iskolába menni.
Ha nekem nem kellene pénzt keresni
Én is ott lehetnék mindennap velük.
Az én fizetésem csekélyke összeg
A kenyereinkre alighogy elég.
Ó, én szerettem volna eltenni felét,
Hogy iskolába járhaszak belőle
Az asztal mellett hatan ültünk
Hetediknek néha ott evett apám is.
Elsőnek már meg se becsültük.
Köhögők néhanapján, halkán nagyon
Télidőben vért látok a fehér havon.
A betegsegélyzőben azt mondják pihenni kell
Iól táplálkozni, gondtalanul élni
Én kezdek a halállal megbékélni.

Enyém siratnak, betegségem szánják
Mindnyájuk életét veszni látják.
Nem adhatok én már eztán nekik enni.
Ó istenem, miből fognak venni
Tejet az öcsémnek, a hugomnak gyógyszert
Anyámnak munkára meleg pamutharisnyát
S az egész családnak kenyeret.
Előre tudom, hogy így történik
Az asztal körül már csak öten ülnek
A kenyér helyén arcommal én leszek
A nézésükkel rám merevülnek
Aki több csodát sajnos nem tehet.
Gyászruhára nem lesz pénzük
a munkásbiztosítóban felveszik az utolsó segélyt
Anyám riadtan számolja és eszelősen
kétségbeesve koporsót rendel, diszes ravatalt
A vérdijamból holnapra semmi sem maradt
Épencsak arra elég, kijön a temetés
A fehér angyalos halott kocsi
A tollbóbita a lovak fején
A pap, a kántor — és a könny a szemük szegletén,
a menet élén szomorú lány viheti a koronát.

Czakó Tibor

Vihar a Dunán

Augusztus vége felé járt az idő. De bátran lehetett volna október közepe is. Annyira lehűvösödött.

Nyugat felől egyre füstölgött az ég s nagygomolyu, hamuszürke felhőket hömpölygetett napkeletnek. Ám eső nem esett: Pedig napok óta ígérgette magát.

Háromszor annyi port kavargatott a szél, mint máskor. S a por a lelombozatlan eperfáktól a legkisebb zúgig belepett mindent. Akár a reménytelenség. Mert a földtelen és pár holdas gazda kifogyott a magabiztatásból, hogy munkát is kaphat. A feles, harmados és részes fogalom kezdett lassan kiveszni a faluból.

Ami mezei munka akadt, azt a tehetősebbje háza népével maga végezte el. Mert takarékoskodni kellett. Soha még annyi adót nem fizetett a gazda.

S 1930 óta csendesen haldokolni kezdett a falu és haldokolni a paraszt. De saját osztályának agonizálására még mindig nem eszmélt rá. Mert látta, hogy vannak még olyanok, akik élnek és lélegzenek. Meg: mert csökönyszerűen lusta volt a gondolkodásra. És szívós, makacs gyökerű, akár a tarack. S így egyelőre eléldégtelt még a pár garasos semmiből. Hiszen majd csak lesz valami. Majd csak elintézik odafele a szegény ember sorsát. Régi nyavalyája volt ez a parasztnak. Még a jobbágyidőkből maradt vissza vérében.

Augusztus vége felé járt az idő. Nagy, őszi zúgással üzengettek a messzeségbe a nyárfák. A Fruska Góra lábánál sárgahabosan forrott-sistergett a Duna. S odafele, az alacsony dombtetőn: csendesen aludtak a porlepte falu ölbetettkezes, festett-arcu házikói.

Vékony madárhangon megnyikorgott a felső parasztház folyosóról nyíló lécajtaja.

Szürkeruhás, fedetlenfejű fiatalember állott a garádics alján. A térde foltozott volt s a kezében zsirtól fénylő cipőket tartott. A cipők víztől martak voltak, kemény bőrék.

Kémlélőn nézett szét a füstölgő égen. Rendes, szabályos arcán nem volt semmi különös. Talán csak az elkedvtelenedés csöppnyi árnyéka.

Előtte foszlós, szürke kötélén fehér és tarka rongyot ingatott a szél. Odébb néhány éhes, nagyfejű kacsa hápogott. Egyre hajtogatták a fejüket. Az uccára szerettek volna kimenni, eprezni. Mert a nagy, sárga udvaron semmi ennivalót sem találtak. Nem volt ott még fűszál sem.

Egészen hátul nagy halom komlókaró támaszkodott a magas kerítésnek. Már régóta ott hevert tüzelőnek, mert az eső, hó és nap szürkére szívtá. A karók az öreg Thuróczy András néhai harminc holdas komlósának voltak maradványai. Ennyit mentett meg a tönkremenés után.

A fiatalember a tönkrement földbirtokosnak volt a fia. Szintén Andrásnak hívták. Most ott lakott apjával és anyjával a bátyja által bérelt felső parasztházban. Az ő kegyelemkenyerén éltek.

András végighaladt a nagy udvaron és a bekent cipőket feltette a komlókarókra szikkadni.

Már vissza akart fordulni, mikor megzörrent a nagyházhoz ragasztott, aprószemű, nádfedeles vityilló lécaajtaja.

Barnaarcu fiatal leány jött ki. Szeme úgy virított, mint a kék mezei virág. A haját meg akár rokkáról fonták volna vékony copfokba.

A karsu törzsön ringó fiatal testet sokrojtú és sokszínű, világos gypjukendő melengette.

Barna kezei nagy karaj, fehérbélű kenyeret tartottak, melybe kényeskedőn harapott bele ki-kivillanó, fehér, apró fogaival.

— Nye kecs Ondró? — szólt kedvesen kínálva Ondrót.

— Nye kecs. Anka.

— Mit csinálsz?

— A cipőket raktam fel, hogy délutánra beszikkadjanak.

— Talán bizony megint halászni mentek a Dunára?

— Hát. Mit csináljunk mást?... Nem mi vagyunk az egyedüliek. Mások egész héten át ott laknak.

— Ma úgy sem fogtok halat.

— Lehet. Dehát nem is a halért megyünk ki.

— Hát?

— Hogy ne legyünk itthon — nézett el oldalra András.

— Hát nem mégysz már tovább tanulni?

— Nem.

— Ugy-e: most már lehetnél rektor is?

— Nem! — vágta rá keményen a fiú.

— Elmehténel piszárnak is. Az sem rossz. Mit gondolsz Ondró?

— Mit tudod te azt Anka? Nem mehetek én sehová sem.

— Hát minek tanultál? Nem ügyvédnek?

— De!

— Nohát! Persze, nincs állásod. Lehotzky Zelenkának sincs.

— Nem is lesz. Szegény ő ahhoz.

— Ti is szegények lettetek Ondró... hajtotta le a fejét a leány. — Mit gondolsz: elmehetnél talán mégis piszárnak? Egy másik faluba. A pán farár fia, a Janó is elment. Most pod-beleznik... S most elvette a Zuzkát.

S itt kérdőn rásugarazta buzavirágos tekintetét a fiura.

Amaz töprengve állott s lenézett a földre. Hallgatott.

Anka szintén lehajtotta fejét s foszlós kenyérbelet kezdte apróra tépni.

— Ebédeltetek már Anka?

— Mamicska nem főzött ebédet.

— Hát akkor ma megint kenyeret ebédelsz?

— Azt! — vágta fel hirtelen daccal Anka a fejét s pillanatra haragosan villantotta rá szemét Andrássra. Különb en nem vagyok éhes — s letekintett újra maga elé. — Almát szedtünk a Medo-várszkyéknál.

S kedvesen hívogatni kezdte a tyukokat:

— Pi, pi, pi, pi,...

— Odaadom nekik. Nekem már nem kell — s megingatta a derekát, úgyhogy hullámozva fodrozódott fel sokrétű szoknyája. S morzsát szórt a földre.

— Pi, pi, pi, pi,... s kedveskedőn guggolt le hozzájuk.

S csak azért se nézett fel Andrássra.

— Az idén nincs csibétek?

— Nincs. Megdöglöttek.

— Hát miért nem ültettek újra.

— Mamicska minden tojást eladott. Kellott a pénz. S kukoricát se tudna venni.

— Persze az idén selyemhernyók sem volt?

— Másnak se volt. Ki bolond semmiért tartani?

— S az idén komló sincsen már — támaszkodott rá könyökére elgondolkozón András. — Emlékszel-e még Anka. Mikor nálunk szedtetek a komlót? Milyen kis leány voltál még akkor!

— Emlékszem — s meleg sugárzással kapta rá szemeit a fiura. — Milyen jó volt még akkor Ondró!

— Jó volt... Sose lesz már ugy többé.

Csend.

A felvégi luteránus templomban deket harangoztak.

— Dél van. Bemegyek Anka. Mindjárt haza jön Vladó.

— Félsz tőle, Ondró?

— Nem félek — válaszolta fojtott hangon a fiu s elkapván tekintetét, a nagy ház felé indult.

A kiskapu vasnyelve kattogva zörrent. A szurósnezésű, tús-kés szemöldökű Vladó lépett be. Tanító volt a tót iskolában. S harminc éves, nőtlen fiatalember.

Rendszerint szürke ruhát viselt és mindig sietve és halkán járt. Olyan volt, mint a szürke árnyék. Sokszor nem is hallották, amikor haza jött.

A széles, sárga földes folyosón felakasztotta hamuszürke kalapját a fogasra, odalépett az uccaajtóba állított szunyoghálószékhez (komárnnyikhoz), félrelebbentette a függőnyt és világoszöldfedelű könyvet vett ki. Utána leült a puhafaasztalhoz, melyet előkerülő édesanyja nehézszinű, vörös-lila tót-abrosszal takart le.

Vladó csak éppen hogy felemelte kissé fejét, de nem nézett rá az öregasszonyra és nem is köszönt. A köszönést már reggel elintézte.

Amaz rossz lábaival visszakinlódott a nyári konyhába s mikor a nehéz vastálcáról az asztalra rakta a krumplileveses porcellántalat s marhapörkölttel a vaslábast, beszólt a téli konyhából az uccai szobába:

— Thuróczy, gyere tálalva van. — Urát ugyanis csak vezetéknevén szólította.

— Gyere András fiam. Asztalon az ebéd.

— Szervusz fiam — köszöntötte az öregember Vladót — fiára kényszeredettségében, szinte hangtalanságba alázkodva. Tudta, hogy nem szívesen látott, de nem volt hová meghúzódnia.

— Szervusz! — üdvözölte András röviden-szárazon a bátyját s leült az asztalhoz, apja és anyja közé.

Vladó valamicskét felemelte a fejét és visszamorgott egyiknek és másiknak. Majd tovább olvasta a könyvet.

Az öreg Thuróczy ujságot barrikádozott maga elé, mely mögül csak kopasz feje vöröslött ki fényes-gömbölyűen. Meg lecsüngő, őszös szemöldöke. Az ujságot mindig orrára csuszott szemüvege felett olvasta. Anyjára nem törődött magával, hogy bajusza folyton beleért a levesbe. Az öregasszonynak kellett figyelmeztetnie:

— Töröld meg Thuróczy a bajuszodat.

András, fiatal korára való tekintettel nem menekülhetett az olvasásba. Az evés közbeni szokásos, nagy hallgatást tányérjára szegzett szemmel kinlódta végig. Nem akart bátyjának véletlenül felpillantó, szurós nézésével találkozni.

Csak anyja szava melengette meg néha.

— Vegyél még, András.

De akár ne is kínálta volna. Nehogy ráterelje bátyja figyelmét.

Vladó pedig tovább diktálta a szótalanság kedélygyilkos hangulatát, amint ott ült anyjával szemben — pillanatra sem nézve fel — sötéten, komoran, magát emészte, megfeketedett arccal. Tüskés, fekete haja, mint a hajkefe, úgy meredt homloka felett.

Egészen kirekesztette magát családjából. Egyre kevésbé viselte el őket. Megzavarták fiatalságát s igába fogták. Gyermekek-

kora telve volt nélkülözéssel és nyomorúsággal. Apja nem igen szívelte s kiadta a házból. S mikor végre tiszteességesen megélhetett volna, egyszerre vállalnia kellett eltartásukat.

Tél multával kihurcolkodott a szobából a folyosóra, hogy ne kelljen velük együtt aludnia. Komárnyikot állított fel parasztmódra az uccai ajtóhoz, ahová zavartalanul lophatott be néhánéha egy-egy hozzákivánczó menyecskét.

Aznap különösen ette a méreg. Gyúlt, forrt, halmozódott benne.

Égyszer, régebben már ki is robbant. Mikor június végén, érettségi után, Andrást hozta haza a városból. Még az uton keményen odavágta öccsének:

— Tovább pedig nem iskoláztatlak. Ne uraskodj. Gondoskodj magadról.

S haza érvén, dühtől tombolva, behajította a konyhába Andrásnak bevarrt ágyneműjét. — Phhh! — tört ki szájából az ürjöngés.

A toporzékolásra, kezüket tördelve, jöttek elő az udvari szobából az öregek.

— Jaj, Vladó! Vladó! Mit csinálsz? Elmegyünk fiam. De-hogy leszünk a terhedre. Nem akarunk mi téged megnyomorítani...

— Hová a kutyába mennének? — ordított rájuk Vladó s nagyot dobantott a lábával. — Hová? Őrizték volna meg a komlót!

— Hát azért... Akár koldulni kelljen, csak ne legyünk fiam a terhedre. — sirt az öregasszony. Az öregembernek reszketett a feje. András remegve, féhéren, sajnálattal nézte a szüleit. Bele szeretett volna ütni bátyja arcába. De visszafogta magát.

— Hát! Koldulni! Éppen azt! Itt maradnak! Megértették!?

— Sarkon fordult és ott hagyta őket.

Azóta fullasztóvá vált a házban a levegő.

Csak a nincstelenség tartotta még őket össze. A nincstelenség, mely megismertette velük, hogy alig tartoznak Vladóhoz. Mig jómodban éltek, alig eszméltek rá, hogy mennyire maguknak valók.

De az öreg Thuróczy né beszáradt. Mindig elfelejtette a bánatmakat. Ahogy elfeledte ura egykori zsarnokságát is. A sorsvert embert most ő gyámolította.

Fejtartása még mindig méltóságos volt. Csak fáradt arcának ráncos bőre lötyögött üresen.

Egyedül ő nem félt Vladótól. Mert a fia volt neki. S ezéért bátran kínálhatta férjét és Andrást. S csak, amikor látta, hogy jól laktak, akkor fordult oda Vladóhoz:

— Leszedhetem az asztalt?

Vladó még az asztalnál maradt kis ideig. Esetleg átugrott Kóbi korcsmároshoz, pohár borra. Apja és öccse azonban sietve

lopták magukat hátra, az udvarra. Mintha csak összebeszéltek volna.

András a horgokat rendezgette, atyja pedig elméláztatott a komlókarók mellett egykori szép napjairól. De kevéssel azután, hogy Vladó eltávozott hazulról, előrementek, hogy uzsonna-kenyeret kérjenek. Vladó ottlétében nem volt hozzá bátorságuk. Mert egyszer már nekitámadt Andrásnak:

— Már megint csavarogni indulsz?

Thuróczy né kenyérszelés közben megjegyezte:

— Mégis elmentek? S ha vihar talál lenni. Ugy néz ki az idő. Jobb lenne, ha itt maradnátok.

— Nem, nem lesz vihar — türelmetlenkedett elszabadulási vágyában András.

— Jó fiam. Én csak megjegyeztem. De, ha átméntek a szigetre, mégis baj történhetik. Apád már öreg ember.

— Nem anyám. Nem lesz baj.

Elindultak. Elöl a fiú s utána az apa. Horogbotokkal, zsákkal s lábukon bezsirozott cipővel.

Sietve mentek végig a hosszú keresztuceán. Hogy ne lássa senki őket, az egykori gazdagokat. Szinte végiglopakodtak rongyos ruhájukban.

Mintha csak az emlékezet falujának falain végigsuhanó árnyékok lettek volna. Igazában nem is volt több közülük az élethez.

Egész uton alig beszéltek egymással. A szótlanságot még otthonról hozták magukkal. Nehéz szótlanság volt ez. Apáról-fiura öröklődő. Tizenöttestendő apai ráfekvés szorította bele András lelkébe.

Thuróczyék a régi házban nem beszélgettek az asztalnál. Csak, ha vendég látogatott hozzájuk. Vagy ha az öreg nem volt otthon. Ilyenkor ünnepes hangulat költözött a nagyházba. Szabadon lélegeztek és beszélgettek.

S ez a nehéz hallgatás állott most is az apa és fiu között. Még a nyomorúság sem tudta megolvasztani, szavakba melegíteni. Pedig András jól tudta, hogy apja belsőleg teljesen megtört. De az öreg Thuróczy jó napok idején elfelejtette megtagadni a fiát beszélgetésre.

S mert valamikor annyira fölötte állott övéinek, András most elsősorban a mélyen maga alá tört embert látta benne, akitől már nem volt mit félnie. S nem a sorsvert s szerető szóra rászoruló apát.

Akaratlanul is érezte vele, hogy nem veszi már annyiba. Mert valaha erősebb volt benne a félelem, mint a szeretete apja iránt.

S most édesatyja hozzá kényszerült le pajtáskodásra.

De köztük állott az anyagi tönk is, melynek előidézésében nem kis része volt az öreg Thuróczynak.

András sohasem beszélt erről apjának. Bár tisztában volt vele, hogy a harminc holdas komlós eladása kilátástalanná tette a jövőjét.

1931-et irtak. Mikor nem lehetett többé elhelyezkedni. Csak állásvásárlással, más valakinek kenyere árán, gyermekek sírásán vagy családi romlásán. 1931-et irtak, mikor hathetes állásokra excellenciás urak protezsáltak valaha nagykarriérű embereket, nem egyszer eredmény nélkül.

Ez a horizonttalan Ma állott András előtt.

Sokszor nem akart rágondolni. Csak szaladt hazulról. Ki a korlátlanúságból.

Ezzel az árnyékkal maga mögött ballagott most apja oldalán. Néha egy-egy sovány közölnivaló buggyant ki a szájukon. Közömbös dolgokról, melyekhez egyiküknek sem volt közük.

Már messzire elkerültek a faluról. A szél erősebben fújt szembe s az égbolt egyformán borongott felettük.

— Itt gilisztát fogok ásni — állott meg András s nagy konyhakést vett elő a zsákból.

Mocsaras, fekete-sáros hely volt előttük. Egy-kettőre vaskos, zöld, piros vért eresztő réti kukacokat gyurt bele két sárgomócból s berakta horgászásra a zsákba.

— Mehetünk.

— Ugy látszik mégis készül valami.

— Nem hiszem — ellenkezett a fiú. És semmiképpen sem akart visszafordulni, hogy odahaza gubbasszon a reménytelen alkonyatban.

— Csak gondolom — mentegette magát az öregember megjegyzéséért, fölébe kerekedett fia előtt.

Vagy jó órai ut után felszürkült előttük a sistergő, köpködő szűrkevizű Duna, a Duna közepén a sziget s odaát a Fruska Góra.

— Nem próbálnók meg előbb itt a kanyarulatban? — kockáztatta meg az öregember a kérdést. — Ugy sincsen ma sok kilátás.

— Megpróbálhatjuk, ha apa úgy akarja.

S letették a horgokat.

— Hol fog apa horgászni? — Mert én ide dobom be.

— Én lejjebb is mehetek.

Bedobták a fenékhorgokat. Andrásnak ráncigálni kezdte. — „Paptetű!” — dühöngött magában. S jobbkezevel balra rántotta a botot. Két paptetű ugrándozott a zsinegen. Visszavágta. Nem kell. Ponty kéne. Vagy harcsa. Ugy érezte, hogy nem fog vala-

mire való halat. Bosszankodni kezdett. — „Ez a rongy idő.” — Dohogta magában. Ujra bevágta a fenékszínőros botot. A zsinór a rendesebbnél jobban és súlyosabban feszült meg Lassan húzta ki. Nehéz ágat vonzott magával a spárgán a partra. Elkeseredetten tett rá újabb gilisztát. „Semmi sem megy máma”.

Hozzájuk hasonló ninestelen sváb ember ballagott feléjük a révész felől. Kegyetlen erős pipaszagát arcába köpte a szél. Csak úgy vállára dobta rövid horgászó készletét.

— Nincs hal?

— Nincs. Nem is lesz. Mehetünk haza.

— Én nem megyek — makacskodott András kielégítetlenül.
— Én halat akarok fogni.

— Hiába akar — s az öreg ezerráncu, füstösbajuszu sváb nyugodtan pipázva hazafelé indult a parton. — Vihar lesz — kiabálta vissza.

Apja jött felé. Csak a lábait látta. A bot végét figyelte.

— Mi az: nem fogott semmit?

— Nem. Még nem is tettem be a horgot. A szemüvegemet keresem. Nem láttad fiam? Itt hagyhattam, mikor megálltunk s kivettem a zsebemből.

— Nem én.

— Nem tudom, mit fogok csinálni, — jegyezte meg levert hangon az öregember. S tovább keresgélt.

András nem ajánlkozott fel. Bizony nem hagyja felbe a horgászást. S azután: apja már utközben vissza akart fordulni. Hát úgy kell néki. Még ezt a kis örömet is el akarja venni tőle. Elég lesz egész télen otthon gunnyasztani.

Az öreg megint visszajött.

— Nem, sehol sem találom.

S a hangja olyan szomorú volt, hogy a fiu felfigyelt s rátekintett. S magában egyszerre megsajnálta. A nyomorúság panaszkodott a szavaiból. Hogy nem tud majd szemüveget venni. Mert Vladó nem fog egy könnyen kirázni a zsebéből 150 dinárt. Lehajolt és keresni kezdett ő is. Elvégre is az apjáról van szó, aki olyan szerencsétlen ember, mint ő. Arra túl messze voltak egymástól, hogy szavakkal is vigasztalni akarja az öregembert. Legalább így akart rajta segíteni.

— Itt van apám — szedte ki a tokot az egyik kőszorulatból. — Átmennék talán a szigetre. Itt nem igen fogunk halat. Legalább dévérkeszeget vinnék haza.

— Ha úgy akarod — vetette magát alá fia kívánságának az öregember. S aggódva nézte a sűrűsödő fellegeket.

A révész odaadta az egyik csolnakot. Fia egy iskolába jár Andrással.

— Evezetek le a part mellett egészen a kanyarulatig. S akkor átérték. De ne maradjatok sokáig. A lakatkulcsot tedd azután majd ide Ondró.

— Jó. Mit gondol: lesz-e eső vagy vihar?

— Mit tudom én? Már negyedik napja folyton azt hiszem, hogy éjszakára megjön.

— Köszönöm bátya, Paló. Majd megiszgálom legközelebb hallal.

— Sose szolgálj. Csak vigyázz a csolnakra s jól láncoldt oda, ha visszajöttél. No, jó éjszakát.

— Haza megy már bátya Paló.

— Haza. Ma már senki sem jön a tulsó partról.

— Hát akkor jó éjszakát.

Beültek a csolnakba és leeveztek a kanyarulatig.

— Apa csak kormányozzon tovább. Én a nagy evezővel fogok dolgozni.

A szél egyre fujt, de nem annyira, hogy tulságosan gátolták volna őket az átjutásban.

— Visszafelé egészen a sarokról indulunk — szolt András és felvontatta a csolnakot a sziget orráig.

— No, itt nyugodtan halászhatunk. A hullám sem ver annyira. De azért mégis meglazította a homokba beleszurt botokat. Bot nélkül hajították be a fenékhorgot s a zsineget a kezükben tartották.

Semmi. Rossz volt a hal számára az idő. Nem kapott. Közben a szél is megerősödött.

András elnézett oldalra, de nem szolt egy szót sem. Mindjobban hallotta a vízi malom felőli dörgést.

Az öregember is hallgatott. A kihuzott horoggal babrált. Néha nyugat felé nézett, ahonnan erősen sötétedett az ég s elsőhajította magát.

A szél ismét szilajabban vágott neki a víznek.

András magában dohogott. Nincs semmi kilátás. Hiába erőszakolta a dolgot.

— Menjünk haza fiam, mert nem tudunk majd átjutni.

András nem válaszolt mindjárt. Magában mérgeledött, hogy ily csunyan végződött a nap.

— Hát menjünk — vetette oda apjának.

Nyugat felől hirtelen megtorladt a szél s csak úgy dörgött. — Bizony előbb is indulhattunk volna — látta be András. De nem akarta mutatni aggodalmát, csak nekifeszült az evezésnek. De a szél is nekigyürkőzött a csolnaknak.

— Ifej! — ugrott ki száján akaratlanul a kiáltás.

Apja még nehezebben állta a folytonos szélrohamot, mely a Duna háromnegyedén túl hirtelen viharba tört ki, hűvös esőt zúgatván rájuk.

Holtfáradtan és csuromvizen érték be a révkikötőbe.

András mérgelődve ugrott ki a partra, hogy a hosszú láncon kihuzza és bebiztosítsa a csolnakot. — Hát mégis a többieknek volt igazuk, akik vihart jósoltak. Csupa balszerencse kergette. Vladó sem hagyja majd szó nélkül a dolgot. S még többet rághatja magát az otthoni fojtogató levegőben.

— Hej, azt a kegyetlenjét! — káromkodta el magát. Mert szembeköpte a szél a zuhogó záporral, úgyhogy nem látott semmit s a csolnak is visszatáncolt.

Az öregember feltápáskodott és a gyalázatos tombolás és hullámverés közben, óvatosan kifelé topogott, tapogatózzott. De annyira bizonytalannak érezte lépteit, hogy a csolnak megkötéséig le akart guggolni, amikor a rohamozó vihar ismét elkapta és oldalnak lödítette a könnyű alkalmatosságot, úgyhogy ronggyá tépett jajszóval, hanyat belevágódott az őrző hullámokba közvetlenül a part mellett.

Mire András visszafordult, apja nem volt már többé sehol sem.

Néhány pillanatig belejegesedett a rémületbe. Utána visszaugrott a csolnakba, lehasalt és mélyen belemártotta kabátujjas karját a vízbe. Jobbról és balról is megnézte, hogy nem akad-e meg valahol apja ruhája.

De semmit sem talált.

— Apa! Apa! — kiáltotta bele a dörgő szélviharba.

Semmi.

A víz már a partnál is mély volt s így azt gondolta, hogy atyja a legközelebbi fűzfatönköknek sodródott. Reményt kapván, kiugrott a csolnakból, végigfutott a parton és belegázolt a vízbe. Ahol mélyebb volt a hely, ott alá is bukott. S lázas sietséggel tapogatta, tépte a vén fák torzonborz szakállas gyökérzetét.

Ujra semmi. Csak a szűnőben levő szél visitozott és dörgette fel-felmorajló hullámverésekkel a partot.

— Hej! — fakadt ki hüppögve a fiuból a sirás. — Hol van az apám?

— Hej! — csapta rá kezeit homlokára — hogy megyek haza? Mit fogok mondani?

S egy helyben rázkódott, gyűrődött, csuromvizes ruhájában, eltakart arecal. Majd ismét elkezdett föl s alá szaladozni a parton.

— Jaj, hogy fogok haza menni!

— Apa! apa! — kiáltozta kétségbeesetten.

S a még mindig szemező esőben ide-oda rohanászott.

— Jaj! — nyögött fel — mit csinállok, Istenem?...

— Jaj — hörögte vastag-rekedten s tehetetlenségében, szétvetett lábakkal leült a vizes partra. S ritmikusan ingatván a testét, előre-hátra, előre-hátra, berekedten hörögte, öklöndözve:

— Jaj, jaj!...

Késő éjszaka volt. Kormos fellegek rohanásztak az égen. De olykor vakító fénnel kibukkant a hold s megvilágította a révpartot, ahol a rohanó vízbe meredve, mozdulatlanul üldögélt a fiu s néha hangtalanul felnyitotta a száját.

Szirmai Károly

Az ujszülött

A kin csárdás bokával bálozott,
egy buta hétköznapi
a naptárban pirosra változott.

Vak lett a jós, a sejtelem süket,
s a szomszédasszonyok
pengették vig — planétás szívüket.

Várták mint a rózsán az új rügyet;
s mögöttük édesen
friss hajnalt borzongott a szürkület

Kibontakozva szépült a világ,
s különös tavaszból
vetett új lángot minden régi ág.

míg az öröm bódulat lován
sugaras zászlókkal
hajrázott erre-arra tétován.

Az árnyak is dicsérő nyelve nőtt,
s a bába esküdött,
hogy sohse látott ilyen csecsemőt.

Az anya szegény: jajsót koptatott,
de ő is érezte,
hogy égre szűrnak még egy csillagot.

S a csillag vezet, a csillag ragyog,
a csillag bátorít,
a csillag így virágzik: itt vagyok!

A csillag alatt békesség a vár, —
de ki gondol arra,
hogy lángcipővel lép rá majd a nyár,

Ami csak szín: nevet kap s elvonul,
de ki gondol arra,
hogy addig, addig, addig alkonyul

minden míg el nem vesztí fény-nevét.
Ki gondol arra, hogy
a torkos szín-pazarló messze rét

sziromzápóra csak futó csoda,
ki gondol arra, hogy
a gyász a csillogásnak záloga?

. . . Lent még lesik a lámpás ablakot
de fenn a Végzet-ács
már egy újabb keresztet faragott.

Fénnyé ünneplik a világ fölött, —
de ki gondol arra,
hogy bajnak érik minden ujszülött?

Az ég selymét is rajt becézgetik, —
de ki gondol arra,
hogy egyszer négy deszkára fektetik?

Négy szál kopasz deszkára fektetik
és mint a tolvajok
minden kedves holmiját elszedik.

Gsak egy fakó rézgaras s egy virág
ül szemén amikor
a végtelennek halkan neki vág.

Berényi János

A nisi jégeső

(Град у Нишу)

Roppant meleg nap van és délben már tikkasztóvá válik a hőség. Ingujiban ebédelünk és törölgetjük arcunkat. Ebéd után mindenki hazasiet, hogy ledobja magáról a cipőt és a ruhát.

A kövek áttüzesednek. A cipőn keresztül is égetik talpunkat. A parkban senki sincsen. A madarak a lombokba bujtak, amelyek meg se moccannak. A pincér kinyújtott karján alszik az asztalon. Hazamenve szőlőfürtökbe ütközik homlokom. Talán estére meg is érnek. Mikor szobám ajtaját kinyitom, mintha egy kazán-fődelét emeltem volna fel, a felébredt és felijedt legyek zümmögő forrásba kezdenek. Némelyik az arcomra röpül és szinte rámrág. Alig tudom elűzni őket:

— Vesszetek meg a napon!

A függönyök csügedten hullanak le, mintha a semmibe hullanának. Se lehelet, se léghuzat nem mozgatja meg őket. Mintha az egyenlítőnél, a Csendes Óceán közepén lennének, mikor a vitorlák redőkbe hullanak. Meztelenül, szétterpesztett kezekkel és lábakkal feküdtem az ágyon és ellanyhult testem izzadságos lenyomatot hagyott az ágyneműn... Ez már tarthatatlan, ott a hegyekben a Drinánál mégis csak szebb!

De alig, hogy lehunytam szemem, valami áram szalad át testemen és megborzosztat. Felugrom. A függönyök, mintha valaki huzná őket, szárnyra kelnek a szobában. Mikor az ablakhoz lépek valami forró, beteg lehellet csap meg és valami elnyújtott morajlás, majdnem huhogás és sustorgás, mintha a világ összes dobjain sebesen dobolnának. A légyraj beröpül és riadtan, remegve telepszik meg a miennyezeten. Ugy érzem, hogy sápadt szememben valami lázas fény gyullad fel. Valami alattomos hideg lehellet megborzosztat. Magamra kapom a takarót és kihajolok az ablakon. Minden, a tetők, a fák, a termés dermedtén, mozdulatlanul állnak a hamuszínű sárgulásban, mint visszafojtott lélekzet. A morajlás egyre közeledik, mintha onnan jönne a ház mögül és mintha a rövid és vastagszárnnyu fűrjek milliárdjai rettegnének ottan. Mi ez? Nappal, vagy éjjel, holdvilág vagy kihűlő nap? Kiszaladok az udvarra, takarómat magam köré csa-

varva és ott találok már a házbelleket szürke, halott arccal, mezteláb, kócos hajjal hirtelen magukra kapott kendőkbe és pokrócokba burkolva. Mindnyájan merev tekintettel néztek a magasba, a keleti égboltra.

— Mi az, néném?

Az öregasszony csak fejét biccenti kelet felé és három ujját a homlokára helyezi:

— Vess keresztet!

Gépiesen én is keresztet vetek és látom, amint Keletről a Szuva Planina felől egy kerek, zöld felhő rohan úgy keringve, mint golyóbis és morogva, mint valami eleven, örült élet. Bukfencet hány a derült égen, amelynek kékje egyre sápad. Minden csupán néhány másodpercig tartott, de ugyanakkor újabb, barna gomolyagok követik a jégfelhőt, amelyek vakító gyorsasággal forognak, de mindennek közepében egy kemény, mozdulatlan pont, mint a gonosz magja. Mindez egy szemrebbenésig tart, de a morajlás üvöltéssé dagad, majd dörgéssé fajul, mintha ezer és ezer gépfegyver meg srappel dörögne fülsiketítően és szüntelenül. Ugyanabban a pillanatban, mintha az az égi fenevad villám kísével felhasítaná gonosz méhét, a jégese csapkodni kezdi a várost, lapos, nyomoruságos tetőinket.

— Be a házba, csukjátok be az ablakokat és meneküljetelek tőlük! — visítja az öregasszony.

Én sápadtan, reszketve beszaladok, követem az öregasszony parancsát, megállok a szoba közepén és úgy nézem a jégnek vastag, ferde és fehér vonalait. Fejem felett dörög az ég, a szomszéd tetőn pattog a cserép, melynek darabjai elevenen, bolondosan versenyt ugrálnak a kövér jéggolyókkal. A jégese vastag, sűrű szőtesén keresztül lombokat, fűtöket, indákat, sőt egész ágakat lehet sejteni, amelyek libegnek, lobognak, dideregnek, majd földre esnek, de a kegyetlen istenitélet még a földön is veri őket jeges vesszőivel, hogy elpusztítsa és a jégbe temesse a letarolt életeket... Egy szemrebbenés alatt megölték a zöldelő kertek életét. A fény olykor felragyog, majd elsápad és látom a macskánkat, amint egy méternyi távolságon akar átkelni a konyhától a folyosóig, de már az első lépésnél megbillen, néhány jéggolyó csap rá és földre teríti az összekuporodott, reszkető állatot. Égügy látom az ucca másik oldalán amint egy galamb már ferdén felemelkedik a levegőbe, már majdnem eléri az ereszt, de a jéggolyók elárasztják, szárnyai összetörnek és holtan, fejjel lefelé hull a földre... Egyébként kint már semmi élet. A jég vastagon fekszik az uccán és a földön. Az ágak és vesszők, mint széthasadt belek ömlenek szét a kertben és ha egynémelyikről még levél is kandikál, mint szerencsétlen pillangó, aki szembe mert szállni a záporral. A drótokat is pilla-

natok alatt leszakította, lekopasztotta a vihar a karókról és póznákról.

Tehetetlenül, tompa kétségbeeséssel nézem az elpusztult természetet és többet érzek, mint valami ütközet után, érzem a földi dolgok minden hitványságát. Ajkam összeszorul és lelkemben jég esik.

Tíz percig tartott az egész és a csapás tovább megy, a nap pedig semmi bűnrészességet sem érezve, ráragyog a fehér jég-rétegre, mint néhány perc előtt az eleven életre, amely neki rügyezett, neki érlelte gyümölcseit.

Mialatt öltözködtem asszonyi jajgatás küszött a szobámba az udvarról, a szomszéd kertekből és az uccáról. Julka asszony és a házabeliek kézzel fogdosták, szorongatták a szétépett és lemeztelenített ágakat és gyümölcsfákat, mintha halott gyermeküket ébresztenék — hiába. Jajgattak, felforgatták a vastag jeges réteget és egymásnak mutogatták a jégdarabokat. Volt köztük összeszött, mint dióikrek, de minden darab egyenetlenül, érdesen hullott a fagyott tenyerekbe és csak később a napon lett formásabb, simább és áttetszőbb. Minden egyes darabban, mint tojásban a pete, a dérnek tejes magja volt látható.

Köröskörül minden ragyogott, a lábak alatt pedig recsegett, nyikorgott, mint üvegcserepei egy égi edénynek, amelyet valamelyik részeg angyal tört össze ott lent.

Az öregasszony gyümölcsfától, gyümölcsfáig, szőlőtőtől szőlőtőig ment oly sápadtan, mintha sirból kelt volna fel, cirógatta őket, kedveskedett nekik és halkán gagyogta sirató énekét: — szegény árvám, szegény szőlőcském, szegény meggyfácskám — majd hirtelen megfordul:

— Látod, ez Isten uja! Már bennünket is büntet. Nem lesz jó, emlékezz csak, nem lesz jó vége! Már az Isten is haragszik ránk.

Kimegyek a kapun. A másik oldalon minden ablakszem összeszúzva, a falak felkarcolva, összelyukasztva és a falak alján a repedésekből csurog a víz. A szomszédok ijedt, gondterhelt arccal jajgatják el vesztésüket. Itt egy kölyökkutyát ütött agyon a jég, amott egy macskát, itt egy kakast, ott meg galambokat. Valaki már tudja, hogy Goricán egy gyereket ütött agyon, egy másik viszont egy asszonyról hallott, meg juhászokról, akik áldozatai lettek az istenitéletnek. A parkba megyek. A büszke platánoknak csak a váza maradt meg. Az ágak, a lecupaszított bordák között süt a nap, kéklik az ég. Kopárak az ösvények is, nincs több árnyék és hűs homály. Az utakból patakok lettek, folyik a sárga víz és magával viszi az ágakat, meg a madarak hulláit. Mindenütt sopánkodnak és jajgatnak, két asszony a korcsmárosokat átkozza, akik a jeget kosárba gyűjtik, hogy lehűthessék italaikat.

— Akadna a torkukon azoknak, akik ilyen italból inni fognak!

A nap gyorsan elbánik a jéggel. A jég már csak mint lenese látható a sárban elkeverve és alatta látható mindaz, ami elpusztult, mint mikor a záporpatak lemossa a földet az alacsony katonai sirokról és a halott, fehér kezek kivillannak a hant alatt.

A hadifoglyok már megérkeztek kocsikkal és lapátokkal a parkba, hogy a megtépázott liget maradványait, a megölt madarak hulláit eltakarítsák. Először a csókák, varjak és gerlicék hulláit rakják halomba, azután az ágakat, lombocskákat és gyümölcsöket, a tüskés gesztenyetermést és a planátok borzas gombjait.

Többen állunk ott és nézzük ezt a szomorú temetést. Különösen a szegény madárkákat sajnáljuk, akik naivul azt hitték, hogyha a lombok és ágak közé bujnak, ott meg lesznek védve a vihartól s nyugodtan várhatják míg az elvonul felettük. És míg a hadifoglyok lapátokkal, ásókkal és villákkal felhányják az ázott, véres madarakat, az iszappal összeragasztott fészkeket, addig az éles, csupasz ágak fölött ott keringenek megmenekült társaik, akik most hontalanok s ezért zavarodottan, kétségbeesetten, bűgva, csipogva rohannak fel-le s le-fel.

A hadifoglyok némán dolgoznak, csupán az egyik tömzsi, szőke, magyar-vörös nyakkal, kicsi, mély szemekkel széles lapos orcákkal — sóhajtozik egynéhányszor: ej-haj! És felemel néhány gerlicét a szárnyánál fogva, a szárnyak azonban szomorúan szakadnak széjjel, mint feslett legyező:

— Szegényke! Szegény kicsike!

Mögöttem a kapuban még két hadifogoly áll. De ezek könnyebbek és nyurgábbak. A beszédükön is megérezni, hogy városiak. Elevenen néznek körül. Felhívják egymás figyelmét a pusztulásra, jelentős pillantásokat váltanak, majd gúnyosan nézegetik a madarakkal piszmogó paraszt honfitársukat.

— Mi nem tetszik neked, öcsém? — kiáltják neki magyarul.

— Kár, kár, szörnyű nagy kár!

— Mi közöd neked az ő kárukhoz? — kérdezik a városiak nevetve.

— Ej, ej, már hogyné vána kár! Mit vétettek ezek a szegény kis madárkák, mikor mi embörök vagyunk a bünösök. Ej-haj, nagy kár ez, minden elpusztult: a gyümölcs, a szőlő, a buza. Annyi fáradtság, oszt egyszerre mindönt elvisz az ördög. Mán hogyné vána kár! — mondja lassan, szügediesen, a városiak felé se nézve.

Azután is csak azokhoz szólt, akik vele dolgoztak:

— Mit sir az az asszony?

Az út közepén egy parasztasszony megy és jajveszékel,* a sirás fojtogatja torkát és egy ázott, rogyantlépésű tehénként húz maga után a kötélén. Mindnyájan odasietnek és körül-

állják. A tehén meggörnyed, kinyújtja nyakát, liheg és kiejti nyálas nyelvét, meredt szemeiben pedig a tehenek passzív, értelmetlen fájdalma és ijedelve remegett. Lágycából lefelé a hátsó lábán folyik a vér. A tenyérnyi sebbe a parasztasszony piszkos kabátkáját ragasztotta. A tömzsi magyar tört szerbséggel kérdi:

— Mi van asszony, a te tehén?

— A réten utólérte a jég. Odakötöttem egy karóhoz s mialatt elszakította a kötelet, majdnem felnyársalta magát. Alig talál-
tam meg. Jaj nekem, csak meg ne dögöljön!

— Ej-haj, szegény állat! Nem fog krepálni. Csak te asszony, vegyél langyos viz, kimosni seb, hűteni apró kávé, tudod, apró fekete kávé és bekened disznó zsir, aztán bekötni tiszta rongy. A tehént törölni, jól törölni pálinka, a nyakon, a hátan, a hason, jól törölni, pálinka.

— Es azt hiszed, akkor nem fog megdögleni?

— Ez jó ,nagyon jó! O, o, szegény állat! — rázza a fejét a mokány magyar és elmagyarázza az egyik társának, hogy vele háboru előtt hasonló eset történt otthon Békésben.

A parasztasszony kissé megvigasztalódva megismételteti a kapott tanácsokat és elmegy, a tömzsi magyar fejével bölint, visszatér a munkához és nem is fordult a városiak felé, akik tréfálkoztak vele.

— Mi közöd neked az „ő“ bajukhoz, öcsém? Neked olyan jól megy itt, mi? Es ha mindentüket elverte volna a jég, mi közöd hozzája? Még örülnöd kellene, te hülye!

„Öcsémuram“ lassan, parasztosan, félig felemeli fejét és megvetően odamondja:

— Nem értik ezt maguk pesti uraságok!

Es ennek bizonyására ismét társához fordul megtöltve saroglyáját:

— Hogyne fájna a lelke egy paraszti embörnek ,mikor ilyeneket lát? Ej-haj!...

Ugy éreztem, hogy oda kell lépnem ehhez az emberhez, hogy vállára kellene tennem kezemet és azt mondani az ő anyanyelvén: — az Isten éltesen téged, gyermekeidet, marháidat! — de ő talán meg se értett volna engem így, úri öltözetben.

Petrovity Véljko

Fordította: Szenteleky Kornél

Csárdás

Benne szilaj bánatok bomló mustja forr,
üteme mélyebb s halálosabb, mint az afrikai tam-tam,
élete messze táborokból indult
s harcok előtt alkik táncolták, rég elszikkadtak az anyaföldben.
De él a vad ütem s benne bánatok bomló mustja,
könnyé nem érik soha férfiszemben,
csak kurjantásba fullad
s Dózsa enyhült népe felérzi néha Ázsiát benne.
Nézd ezt a táncot, ahogy bomlik és kereng,
de illik hozzá a ferdemetszésű ázsiai lány szem
tejszínű ígéretarc alatta,
vér és ártatlanság furcsa násza.
Hát csak dobogjon s huzza szilajon a feketeképű primás,
tűnt táborok és sátrak, fehér kis házak éneke benne
mátkaarc, kucsma és csákó,
huj, ez a tánc, látod, pántlikás halálfej,
ropja a csárdást és vigyorog
s elsápadsz ahogy benned
farkasszemet néz a huszadik századdal.

Csuka Zoltán

Orosz románc

Itt bujdokol még, itt sápad s fáradtan vonszolja magát,
európai brettlikken rossz zongorákra támaszkodik s vánszorog,
érzelgőssége Itt nyulik át éjszakák testén a hajnalokig
s akik éneklnek
színes ingeikben s fakuló színű hangulatokkal,
mélyülő ráncalkkal s egyre mélyebbkutú szemekkel,
nem is tudják tán,
milyen halotti ének sötét lobogója lengedez szájukról.
Száműzött nemzedékek száműzött dala ez a románc,
s a földön, ahol egykor bölcsője volt,
most traktorokat, dübörgő masinákat
s pjatiltkát énekelnek a költők.
Vajjon, kik brettlikken, bárokban, ivók mélyén
éneklnek a régi dalt
érezik-e tragédiáját,
s akik aggkorba jutott mozék ezreibe haligatják,
érezik-e dohos kripták mély visszhangját benne,
mikor tragikomikus fájdalommal fülükbe zöngi tűnő életét
a bujdosó románc.

Csuka Zoltán

Hiteromboltak

A Spherák kórusa:

Szédülő megsejtés voltatok a vér-pirult
mezők sáfrányvilágosságában
s egy láthatatlan Erő agyának pattant bimbaiként
elnyüzsgögtetek a fénykévek pereme alól,
hogyan olykor a tengerekre villámló
őgyvelgésben előredöntött mellel kóboroljatok
s elvakult dühhel tagadjátok meg azt
aki békére, hitre termett
és a világmindenség diszéül elbocsájtott benneteket
Ember és Halál.

Az Ember:

Kába józanság ingerel:
amit kaptam nem örökkévaló
s a hit, amit belém oltottak az ágyrajáró
őseim ezredévek oktalán gyönyörén, bán volt
s csak szövevényes bolond véletlen a jöttöm
és keserű álom az, hogy élek.
Piruló ölelésben én is ezt hagyom itt
előrebandukoló századok embermillióira
vétkos átokként, mert penészes virág rajta
agyunk zárt műhelyének megölhetetlen
s betölthetetlen méhü találmánya:
a Halál.

Nem ez a fekete titok talált ránk,
mi kerestük, mert az élet hiányos volt
és szabadakarattal megvert lelkünk
ablaktalan laboratóriumában vékonyka
pengével is feltudtuk találni.
A csoda azóta örök és győzhetetlen,
néha hitrerontó halk levélhullás,
néha az óra peremutatóján
csecsemő-gyilkos megőrült pogány
és mindig, az idők folyásán megvénhedt törzseket
döngető szent villámcsapás.

A Halál:

Nyíltan vallom, hitetlen vagyok,
megszótt égi-pólya és földre dobott tépett fátyol.
Elöttem elveszett fogalom a közelség és távol,
előttem élet áramlik,
nyomomba zokogva vizket hathónapos, vagy éves gyász
és bánat múltán elmosódva egymástól
a két véges dolog: agy és emlék,
a karok újra ölelik sarlóm alá a rendeket.
Büszke vagyok hitetlen mivoltomra,
tenyeremben hordom az Idők ágait
s a visszánémult horizont őszi unalmában
néha itt-ott egyet letördelek.

Az ember:

A kor előre dübörgött,
csodánk gyilkos eszköze módosult,
kétezermillió vagyunk, békénk a múlt,
vagy az se.
Szomorú nászok bomolnak meddön
és miért is, miért is jönne és lenne
a vajadás kétszeri fájdalma,
mikor süvöltő forgószél zordonkodik szembe
a térdigpor, élénk meredő országutak
titokbaágazó árcai felől?
Végtelen és beláthatatlan sirunk lesz,
vagy embervalónk dicsóséges völgye,
örök élet, vagy vég,
a jövőendő!?

A Halál:

Ember vagy, tehát kishitű féreg,
találmányod most éli aranykorát,
össze már nem zuzhatod, kilökted agyadból,
akaratod tette hiya,
lásd hát isten hatalmával kacérkodó
pillanatodban szült csodád
visszaütő eredményét.
Ember szülte a Halált,
Halál szülte a Háborút
s a jövőendő küszöbén őrt áll vak átka,
hogy végigálmodtassa veled újra
az ember tragédiáját.

Az Ember:

Elszegényedtem hát mert nem volt semmim,
 hitem se, istenem se,
 agyam nem rezonált soha a gyilkos sikolyra,
 mintha roppant örületben élnék,
 hajrá!, tovább hát, mindig beljebb, egyre beljebb,
 a bűnök sűrűjébe.

A Háboru:

Megállj!
 Tömeghalál és dögvész a hitem,
 meggyőződésem bekötött szemű
 megkorbácsolt paripa,
 melyet vérbeborult dühében
 mezőre csap ki a gazda s késő hollahóval
 hiába térítget hullatelt aklához.

Az Ember:

Végzettel s bűnnel befújt lejtőn állunk,
 litániás vasárnapdélutánok hazug cécók,
 mert a megszorult gégéken torkolló ima
 az egynemzet győzelméért üzérkedés
 az isten tizparancsolatával,
 meggyökerezett vad s félresikló gyűlölet,
 ahelyett hát, hogy millióra fogát fenő millió
 fájdalmas bűnbánattal
 egymás mokány mellére borultan
 eltemetné a fegyvereket.
 Fojtó hurok ez a végzet,
 lihegő szomorúság zúg minden harangban,
 megbabonázott mellű uj tizenhatévesek
 kergetődző játékszernek veszik
 az élet gyökereztető méh-templomuk
 örökmécsesének jerichói rózsáját
 s egy lázzal és vággyal körüldiszitett éjszaka
 pernahejderek bujálkodó lótusza alatt
 a gonosszal magzatgyilkolón összehajolnak.
 Fojtó hurok ez a végzet,
 lihegő szomorúság zúg minden harangban
 s egyszer fölöttük kondul meg
 véstszíréházón a vérontó deliriumban.

A Háboru:

Égigkergetett bűnbánatod is késő,
 feletről zuhant sebzett kőszállisas,

Tündöklő véglátomásod hiábavaló,
a hegyoldalon megindított lendkerék
erdőkkel összeviharzó zendülésben
megállíthatatlanul mezőre ér.
Az űrben vándor útra indult
romlott lehelletem, mely évszázadok óta
évszázadokig ködlött, már ezerszer próbára tett
gyümölcsöseid felett
s még csak itt-ott teperte földre
kósza szellő.

Az Ember:

Pányváravert hétsovány esztendő vesztegel itt,
már nincs csoda!,
lombjátépett milliárd tölgy reszket
viadalra kelve az aszott földdel,
kétségbe már nem ejt semmi,
megfásult hitben
ólmodoronggal szembevágunk a jövőndővel
s a világ felgyújtott négy sarkának
egyenlítőre csapó lángkévéje
világítson a mi Időnk mocskos dagályára.

A Háború:

S míg lesz közületek egy a földön,
nem némulhatok s tűnhetek ködbe.

Az Ember:

Strázsán állok ezredévek romjai felett is
s mint nyári borulat, futó zápor,
vagy dühöngő téli orkán
az éhhalállal összerengve birkózom
kimért sorsom tölgykoronájának
véres árnyékában, kulturánk csúcsfokán

A Halál:

Az Ember végre megmutatta arcát.

A Spherák kórusa:

Híterombolt fekélyek vagytok a földön,
a mindenlelkeken pusztító féreg,
de tiétek mégis
kezdettil örökig az Élet, —
ámen.

Bencz Boldizsár

Kirándulás a nagyapámmal

Felbukik az arca előttem egy-egy pillanatra, mint a fuldoklóé, aztán újra elmerül, alámerül a régi emlékek tarkaságában.

Kövér, erős pirosarcu öregember volt, vastag kajla bajusszal s majdnem olyan magas volt, mint én most. Meghalt s úgy tűnik, mintha sohase élt volna. Nem hiányzik. Megfakult emlékeim között ő is csak úgy él, mint kedvenc kis barátnyám, akiért nagyon sirtam, amikor leölték és gözölgő piros vére végigcsurgott a sárga téglákon. Ha nem hallanék beszélni róla néha-néha, biztosan elfelejtettem volna már.

Még kisfiu voltam, amikor élt. Homályosan még a lovairra is emlékszem. A két csontos gebére, s a hosszú rozoga kocsi, amint hajnalban félálomban megütötte fületem lármás zötyögése és este a hazatéréskor nagyapám durva, rekedt hangja:

— Hó-háá! Mi az mér nem nyitjátok ki már ezt a rohadt kaput, tán én szálljak le a kocsiról? Egyszer még összetöröm!

A szemei dühösen villogtak ilyenkor, amint nyilegyenesen állt a bakon és átnézett a deszkakerítésen. Összerázkódtam, vajjon mi is lenne, ha egyszer tényleg nekihajtana a kapunak és összezuzná darabokra.

Fuvaros volt a nagyapám és rettentőerejű ember. Ugy mondják, hogy fiatal korában, amikor reggeltől estig a másfél méteres zsákokat hordta a hajófenékre, este még táncolni ment a nagykocsmába. Fáradhatatlan volt még akkor is, amikor én ismertem, pedig már jóval túl volt a hatvanon.

Nem mondott nekem soha becéző szavakat, nem ültetett a térdére mesélni, általában keveset beszélt velem. Olyan volt, mint egy köszikla, szilárd és rendíthetetlen. Azért én tudom, hogy szeretett, csak nem ismerte a gyengédséget. Amikor az apám elment a háboruba, ő kézenfogott és adott egy hatost. Azontúl többször jártam hozzá. Ha éppen evett, amikor jöttem odaszólt a nagyanyámnak:

— Aggyá' a gyerekek is egy tányért.

Nem kérdezte, éhes vagyok-e s én ha már ettem is, nem mertem szólani, úgy éreztem, így kell lennie: ő eszik, hát nekem is muszáj. Rendesen krumpilevest ettünk vagy szalonnát, de olykor aludttejet is. Nagyapám mielőtt leültünk az asztalhoz

keresztet vetett, s azután kezdett csak enni. Pedig nem volt ~~kal~~allásos ember. Nagyon szerettem nézni, amikor evett. Vastag vörös bajusza szabályosan csuszkált le-fel és surolta két oldalt az arcát. Széles, bütykös keze, amikor szalonnát evett egészen bezsirozódott és csillogott, mint valami nehéz érett gyümölcs. Mégis, ha emlékszem is valamelyest, úgy tűnik, mintha sohse élt volna, úgy tűnik, mintha álmomban láttam volna vagy valami őszinte mesében. Nagy csillagos bicskája, még ma is megvan. De nagyon megtompította élet az idő. Cipőpucolásnál használjuk.

Sokszor törtem a fejem, hogy merre járhat mindennap a kocsijával és sárgaszőrű gebéivel. Az Engel boltosnak szállítja az árut falura, meg buzát a kanálisra a hajóra és Baranyából bort, néha öthektós hordókban is. Mégis szerettem volna többet róla. Roppant érdekelt a mestersége. Hajh, reggeltől estig kocsin ülni szemrehuzott kalappal, néha a lovak közé suhintani ördögien csábító dolog. Egyszer azután megkértem, vinne el magával. Mérgesen rámkiajtott:

— Eregy innen, mert oldalba váglak. Kirázná a lelkedet a koca.

Sokáig nem is szóltam neki, de egyszer újra, amikor halottam, hogy Baranyába megy, nem birtam ki, hogy el ne kérdzkedekjek vele. Csak ennyit szólt:

— Hajnalba, mire befogtam, készen legyél.

És másnap csakugyan elvitt magával.

Kendermagos kakasunk hosszúakat kukorékolt a tejfehér égre. Kissé dideregtem, amíg nagypám befogott és megitta két deci pálfnkáját. Aztán felültünk a bakra. Nagynéném is kint volt az udvaron. Őt nem szerettem. Nagyon sokszor megvert akármiért is. Utánunk szólt kemény kötekedő hangon:

— Aztán vigyázzon a pénzre, nehogy elzabálja megint, mint ahogy szokta. Gondoljon mi ránk is, ne csak a saját hasára.

Megremegtem, hogy valami baj lesz ebből a vakmerő figyelmeztetésből, de nagypám, mintha észre se vette volna, nem szólt vissza semmit. A lovak közé esapott és kifordultunk a kapun. Kissé trágyaszagu volt a ruhája a finom reggeli levegőben, lehetőében égett a pálinka, de nekem ez is tetszett akkor.

Még nem jött fel a nap az égre, amikor már felraktunk a boltosnál két óriási hordót a kocsira és kint zörögtünk a határban vastag feketegyümölcsű cserfák alatt. Nagypám nem beszélt hozzám egész uton semmit. Hallgattunk, ő is, én is. Néha csunya nagy legyek röpültek a lovakra, meg mérges darazsak és nagypám nagyokat suhintott feléjük az ostorral. A hordók kísértetiesen kongottak a hátunk mögött és ebben a pillanatban boldogabb voltam mindenkinél. Gyermekszivem úgy örült, mint a nap az égen.

Kis idő múlva már az erdőben voltunk. Az aranyszínű levelek elfogták előlünk a hőséget s a hatalmas csöndben, a vén tölgyfák sejtelmes susogása alatt látni véltem a karsu őzeket, izmos szarvasokat és az ágakon daloló csodálatosszínű madarakat.

Sokszor jártam már arra azóta, amióta ő nem él, de soha se láttam oly szépnek az erdőt, mint akkor gyermekkoromban. Ma is olyan zöld az erdő s az eperfák is élnek husos gyümölcseikkel, csak ő nincs többé.

Nagyapám megtönte nagy bűdös cseréppipáját és széles felleget engedett az orrom alá. Mire a Dunához értünk, alaposan éreztem a kemény deszkaülést. A tulsó partra kompon kellett átmenni. Télen csak úgy jártak át a Duna jegén. Egyszer — úgy mondják — márciusi nap volt s kocsí ifyenkor már nem igen mer rámenni a jégre, de nagyapám mégis nekihajtott. Az emberek kíváncsian csődültek a partra, biztosra vették, hogy be szakad a lovakkal együtt. Hiába igyekeztek lebeszélni, nem hallgatott senkire. A jég jajgatott, recsegett, ropogott a kerekek alatt, mint a menydörgés s a két gebe megvadulva vágatott a tulsó part felé. Nagyapám kiegyenesedve állt a kocsiban és báránybőr süvegét levitte fejről a szél.

Hamarosan átértünk a tulsó partra. Reggel kilenc óra lehetett. Meredek uton mentünk felfelé. A kocsiból ki kellett szállni és nagyapám tolt a kocsit. A nap majd ránk szakadt, olyan melegen tűzött. Nagyapám izzadt, esurgott róla a verejték és néha csunyan elkáromkodta magát. Ahogy elnéztem a felgyűrt ingujjából kidagadó izmokat, s bozontos szőrös, erős mellét a kék ing alatt, valahogy nekem is kedvem kerekedett és nekiálltam a kocsí másik oldalára segíteni. Nagyapám rámnézett, elmosolyogta magát, de nem szólt semmit. Azt hiszem, tetszett neki a viselkedésem.

Amikor felértünk a faluba egyenesen egy nagy fehér ház elé hajtott. Valami fiatal parasztasszony jött ki és ismerősként üdvözölt bennünket. Levitt a pincéjébe, ahol nagy hordók sorakoztak egymás mellett s nagyapám széleshasú üveglopóval sorra kóstolta a borokat. Az utolsó hordónál nekem is hagyott valamit a lopóban.

— Ne! Idd ki! — mondta és számhoz tartotta a szópókát.

Büszke örömmel szűresültem fel a maradékot. Lent ültünk a pincében, a hordók tetején. Az asszony sonkát hozott le és felfagymát. Ettünk és ittunk. A korty, amit megittam, megfoggatta a szemeimet és a lábaimat, mintha a nyirkos padlóhoz kötötte volna. Az asszonynak, — ahogy visszaemlékszem — szép kék szemei voltak és magas kerek mellei.

Szüntelenül a szőlőről beszélt és a borról és láttam, hizeleg a nagyapámnak. Nagyapám keveset beszélt hozzá. Megitta a

bort, amit az asszony még töltött neki, megettük a sonkát és elindultunk. A kiskapuban, amikor elbucszúntunk, megsimogatott az asszony.

— Az unokám — mondotta a nagyapám és tovább mentünk.

Az asszony még utánunk kiáltott, hogy ne felejtsek el nála megvenni a bort, mert nincsen jobb a faluban. Azután sok helyre mentünk még. Egyik pincéből a másikba. Ettünk és ittunk. Nagyapám egyre többet evett. Szeme olyan volt, mintha sirna, majd meg olyan, mintha rettenetesen haragudna valamiért. Ma már tudom, hogy ez a kevélység, a dac és a bánat volt a szemében, ami nem akar kivészni a fajtánkból.

Délután elaludtam valahol. Csak este ébredtem fel. Gyönyös verejték ült a homlokomon, bűz facsarta az orromat és alig tudtam felülni a fáradtságtól. Kocsimában voltunk. Tamburások játszottak pattogó nótákat és asztalunk felett álmos mécs pislogott. Nagyapám állva énekelt, ordított a cigányok felé. Amikor meglátta, hogy felébredtem, maga mellé huzott. Ujra innom kellett a savanyu bort, de azért, jól esett, hogy törődött velem. A cigányok mosolyogtak rajtunk.

Később egy magas fiatal, szénfekete haju nő jött a kocsmába. Az ajka piros volt, mint az a nagy rózsás selyemkendő, ami a válláról lelógott egészen a padlóig. Leült a nagyapám mellé. Egy ideig csak csöndesen ült, azután átfogta meztelen karjával nagyapám vastag nyakát és vele énekelt. Felettünk a falon bánatos szentkép lógott.

A sárgászöld bor, az asszony szénfekete haja és a pirosló lámpa teljesen összefolyt a szemeimben. A gyomrom émelygett és nagyon haza kíváncsoztam már. Sokáig küzdöttem magammal, míg szólni mertem a nagyapámnak. Értelmetlenül nézett rám, majd egy dühös hirtelen lökéssel odébb tolta az asszonyt magától és éles hangon ordította:

— Félre innen, szajha! A pénzemet akarjátok ugy-e? a pénzemet. Itt van lakjatok jól vele!

És odadobta a cigányoknak. Éhesen kaptak utána. Kézefogva kivezetett. Éreztem, hogy léptei kissé meginognak és, hogy a feje lefelé húzza. Kint készen befogva állt a kőcsi. Felszálltunk. A hold mintha meglekelték volna, kövér hasából csurgott a vér és egészen lemászott a nádfedélű házak fölé. Nagyapám dörögött egy ideig:

— Látod milyen rossz ember a te öregapád? Milyen rossz ember...

Azután a lovak közé csapott és lassan megindultunk.

Már nem is tudom, hogyan értünk haza. Ültőmben a hordónak támaszkodva aludtam. Csak akkor ébredtem fel, amikor

a kocsi megállt a házunk előtt. A szobában égett a lámpa, nagynéném ingben állt az ajtóban, úgy látszik bennünket várt.

— Hol a pénz! — kérdezte minden átmenet nélkül.

Nagyapám csendesen szólt vissza. Hangja szelid volt, megbékélt és bizonytalan, mint a léptei.

— Nincs. Elköltöttem.

Nagynéném rettentő szitkozódásba kezdett.

— Hát nem mondtam, hogy elzabálja, mert másra nem gondol, csak a saját hasára.

Nagyapám úgy állt, mint egy kis gyerek. Fejét lehorgasztotta és egy szót sem szólt. Nem mertem ránézni, mert sírnom kellett volna, úgy sajnáltam. Sajnáltam és szégyeltem magam helyette. Megfoghatatlan érzés volt. Nagynéném pedig tovább szitkozódásba kezdett.

— Hát nem mondtam, hogy elzabálja, mert másra nem gondol, csak a saját hasára.

Nagyapám úgy állt, mint egy kis gyerek. Fejét lehorgasztotta és egy szót sem szólt. Nem mertem ránézni, mert sírnom kellett volna, úgy sajnáltam. Sajnáltam és szégyeltem magam helyette. Megfoghatatlan érzés volt. Nagynéném pedig tovább szitkozódott s amikor ugylátszik megunt, fékezhetetlen dühében nekiugrott és kis kövér ökleivel nagyokat ütött a nagyapámon. Ütötte, ahol érte. S ő nem védekezett. Én a fejemet a párnák közé furtam[an] hogy ne lássak és halljak semmit. Ebben a pillanatban semmit se értettem az életből. Rettenetes érzés volt.

Amikor kibujtam a párnák közül akkor kapta nagyapám az utolsó ütést. Vastag izmos karjai úgy lógtak alá, mint letört ágak.

— Most pedig menjen ki az istállóba kialudni magát itt nem köll — mondotta a nagynéném és kilökte az ajtón.

Nagy véres szeméből csurgott a szomorúság s a megalázottság részeg öntudatát teljesen eltakarta. Az ajtóból visszanézett rám. S ezek a szemek mindenhova elkísérnek. Rettenetesek voltak.

Azon az éjszakán sokáig, nagyon sokáig nem tudtam elaludni.

Herceg János

Az anyag ura

Publikálom találmányomat. Fölharsan szavam, én vagyok az anyag ura. Feltudom szabadítani az atomok energiáját. A hír bejárta a világot. Megdöbbenés. Biróság elé állitanak, én pedig mosolyogni fogok. Milyen lesz ez a mosoly? Ördögi? Nem. Ez túl erős volna és árnyékot vethetne egyéniségemre. Inkább legyen gúnyos, de csak halvány pillanatokig tartson. Után az öntudatosság és hideg fölény megközelíthetetlen köpenyébe burkolódom. A biróság vak lármáért ol akar itélni, mert kétségbevonja találmányom létezését. Nem lehet uraim! Törvényen kívül állok! Egyik apparátusom Island szigetén helyeztem el, mely pontosan három nap múlva délután négy órakor robbanni fog és atomjaira bontja az egész szigetet s én ezért a szörnyű tettért, mely ezrek életét oltja ki, nem vállalhatok felelősséget. A biróság nem hisz és elítél. Természetes, hogy elítél, hisz az ember részéről nem is várhatok semmi jót, mert ítéleteiben nincs bölcsesség és művészet.

A sziget fölrobban, pontosan, határidőre s ottveszik háromezer ember, háromezer ártatlan ember. A biróság most halálra itél. Én ezt fölényrel, szemrebbenés nélkül veszem tudomásul s ekkor vágom a szemük közé, hogy ez lehetetlenség, mert másik apparátusom itt helyeztem el. A robbanás holnap délben történik meg s nincs ember, aki addig innen elmenekülhetne. Mindenki megdöbben. Engem szabadon engednek. Nimbus veszi körül boltózatot homlokom, fiatalságomat meghazudtoló ősz fejem, melyben igazságért rajongó agy szorul. Mindenki esodál, mindenki fél tőlem, tőlem a nagyhatalomtól, a legnagyobb urtól, az anyag urától.

Robbantsam szét a földet? Semmisítssem meg az emberi? Nem, nem, ezt nem tehetem meg, hisz mélyenfekvő szememből megértő, jóakaró fény sugárzik. Mit tegyek hát? Igen, már meg van a megoldás. Háboru tört ki. Én odaugrom a fanatikus hitben örjögő tömeg közé, hogy megtanítsam értékelni az életet. Értékelj az életet, mint oly adottságot, mely a legnagyobb érdek mellett is szédítő érték. Hah!... de a vak tömeg nem akarja meghallani szavam, nem akar fölemelkedni, nem akarja önmagát megmenteni és a boldogság útjára lépni azzal a jelszóval, hogy öröm az élet, mert az egyéniségben az eredendő rossz mellett ott van az eredendő jó is, mely megmutatná az utat, a fölfelé vezető utat.

Rámlőnek. Érzem, hogy arcom sápad, minden homályba borul előttem és alaktalan képpé folyik össze. Ekkor véglegesen kiábrándulok az emberből. Meggyűlölök mindenkit, aki ember és megundorodom mindentől, ami emberi. Meggyűlölném csakugyan? Nem, mert ez gyöngeség volna. Inkább elhagyom az embert, hadd menjen úján nélkülem, rójja csak egyéni útját, tele nevetséges botlásokkal. Legyen háború. Öljék egymást azzal a hazug hittel, hogy van érdek, mely értékesebb az életnél. De hisz ezt én nem engedhetem. Nem lehetnék jó és igazságos, ha ezt megengedném. Igen, ismét előlépek. Könnyörtelenül parancsolok s vagy engedelmeskednek, vagy pedig érvényt szerzek akaratomnak és megsemmisítem, léggé változtatom az embert. Ultimátumot küldök a hadakozó feleknek. Tíz percen belül abbahagyni a háborút és azonnal megkezdeni a béketárgyalásokat, mert ha parancsom nem hajtható végre, jövök én és egy másodperc alatt megsemmisítelek benneteket. Az ember megfélemlik végtelen hatalmam előtt, ijedten hunyászkodik meg és békét köt. Az ember most kezd csodálni engem, azaz nem is engem, nem az egyéniséget, melynek alapja a jó, hanem hatalmamát félti csupán.

Élhetek-e tovább az ember közelében, anélkül, hogy ez a község rámnézve ne lenne megalázó. Élhetek-e oly lények mellett, akik csak félnek, de nem emelkednek föl a magasabb erkölcsiség tiszta szférájába? Nem. Elmegyek és magára hagyom ezt az állati lényt. Küzdjön továbbra is barbár eszközeivel. Szülessen, éljen, öljön és haljon meg.

Beülök a gépembe, melyet az atomenergia hajt és találmányommal kiröpülök az űrbe. Messzire rohanok a végtelen térbe, a szüzi tisztaság felé. De mi lesz övele? A lánnyal? Aki csodál engem? Aki szeret engem? Mit tegyek hát vele, hogy ne legyek igazságtalan hozzá? Ő... hisz itt az igazságos megoldás. Ő nem tud engem eszméim magasságában követni. Ösztönszerűségével viszarántana a tiszta magasságból a földre. Az engem éltető és felemelő tökéletes szellemiségbe testiséget vinne be, foltot ejtene rajtam s nekem meg kellene buktatnom önmagam. Buknom kellene nekem, aki csak a tisztaságban hisz. Tehát el kell őt hagynom. Kirohanok az űrbe. Tekintetem még egyszer, utoljára visszaröppen a kis földre. A gyűlölet eltűnik belőlem s helyét a szánalom tölti ki, amit az ember, a kicsinyes ember iránt érzek. Gramofont is vittem magammal. Forog a lemez s Mozart Requim-jének Lacrimosa-jában sirnak a hegedűk nagyszerű, tiszta sírással. Szemembe könny gyűlik. Ez persze nem a gyöngye ember szentimentális elcérzékenyedése lesz. Oh nem. Ebből a könnyből a nagy lélek, az én lelkem mély meghatódottságának nemes fénye fog feltörni.

Ekkor érzem utoljára a lány hűvös szellemkezét homlokomon, mert ő lesz az egyedüli, aki ezekben a pillanatokban magamhoz engedek közeledni. Azután ő is eltűnik.

Most működésbe hozom az atomgépet s a következő pillanathban testem, mely csak feszélyez már, atomjaira röpül szét, mondjuk a Lant csillagkép közelében és én egyesülök a tökéletes szellemiséggel.

*

Ez volt az a karrier, melyet egy ifju álmodozó képzeletben mindig átélt. Lelke kivágyott gyöngye testéből. Kiröppent belőle, szédületes utakat futott be, azután visszajött, hogy az egyedüllet óráit az álmodozó, de erőtlén egyéniség elégedetlenség poklává tegye.

Ereghy Lajos

Vége lesz a mesének

Olyan rövid ez az élet
s olyan sok mégis a bánat,
hogy minden kis napsugárnak
köszönetet mondok.

Most igyekszem fel aへgyre
Botom a nagybizó hitem
S ha még azt is elveszitem
a mélybe zuhanok.

Visszafordulnék már régen
De jönnek új, furcsa fények
halk mesék, álmok, remények
s hívogatnak egyre.

Lehúz a gond, visz a mosoly
két Ellen küzd mindig bennem
s napfényre vágó szivemben
bizó muzsika szól.

Talán egy kicsit pihenek
fenn a csúcson, ha felérek
s aztán egy szürke mesének
csendesén vége lesz.

Adorján András

Egyedül

Játszik velem most is az élet
mutogat, mint a kis gyermeknek
napsugaras déli meséket,
tengerparton kéklő ég alatt
s jaj! látom a fényes mesékből
esténként csak néhány könny maradt.

Jártam már kalászos, dús rónán
máskor meg szökkent a szekerem
vakító, csodás nyári hónál
s mindig szomorún, egymagamban
s ha néha mesélni akartam
szépen akartam
nem hittek soha a szavamban.

Egyedül csak álmodni lehet
tarka-barka meséket arról
hogy van, aki minket is szeret
s aztán jön a szomorú reggel
álom után szürke ébredés
csunya ébredés
küzdelmes valóság-sereggel.

Mese marad nekem az élet
csak a lelkebben nevet néha
egy-két odavetett ígéret
aztán csend, alszanak az álmok
lehet hogy csak így szép a mese
napfényes mese
egyedül nézni a világot.

Adorján András

Varrótühercegnő

Kis regény 1931-ből

(Vége)

(Az eddigi regényrészletek rövid tartalma: Szalay Kornélia, érettségizett vidéki varrónő, tekintélyes hozományt kuporgatott már össze és „tanulmányutra“ indul. Utazásának különösen főcélja, hogy személyesen is megismerkedjen ideáljaival, írókkal és művészekkel s főleg az, hogy férjet szerezzen. Azonban első stációján csakhamar kiábrándul a művészekből, akik valósággal ünnepezték, versengtek érte, de csak könnyű kalndnak kívánta mindegyik. Megundorodik tőlük is, önmagától is és váratlanul gyorsan elutazik a városból. Utazása alatt Mátray festőművésszel ismerkedik meg, kicsit idegenül fogadja már a „művészt“, de hamarosan összebarátkoznak. A festőművész meginvitálja Liát műtermébe, ahol modelt ül, csak még abban nem egyeznek, hogy Mátray szeretné Liát aktnak megfesteni, Lia viszont ragaszkodik a báliruhához... Váratlanul Mátray neje lép a műterembe, Lia kiábrándulva eltávozik és hirtelen elutazik. További utazásában hasonló kalandokban lesz része).

—o—

Ő pedig él szerényen, de gondtalanul és megelégedetten.

— Egy rendes munkás férjjel majd elégedett leszek — gondolta.

Eszébe jutott a „munkanélküliek asztala“. Pedig egy sem volt közöttük magasabb képzettség nélkül.

Érezte ugyan, hogy ha valakit szeretne, azért sok mindenről le tudna mondani, de mert ilyen nincs, legálább gondtalan élete legyen.

A dolgok tisztábbi értelmet kaptak benne. Letörpült lelkében egyéni deffektusának nehezeke, amit mégse lehetett mérlegre tenni az emberek súlyos létproblémájával szemben.

Szívvel tudta hallgatni az egyszerű néni egyszerű meséit és sajnált megválni tőle, amikor az leszállt egy közbeeső állomáson.

Nem is sejtette, hogy amit így összegondolt, voltaképen vigasztalás csalódottságára.

A hotel, ahol megszállt fényűző volt. A kies fekvésű nagyváros télen-nyáron idegenekkel volt tele.

Lia örült a nemremélt nagyvárosi légkörnek. Elhatározta, hogy itt nem fog ismeretséget keresni. Elég volt a csalódásokból — gondolta — itt egy kicsit magamhoz térek és hazamegyek.

A város közvetlen egy hegy lábánál feküdt és úgy hatott, mintha tüstént ráakarna szakadni.

Jól aludt és reggel felrisszultén lépegetett lefelé a puha perzsákon. Most is érezte, hogy megjelenésével hatást kelt és le kellett mondania arról, hogy itt az idegenben az a jelentéktelen komoly vénülésnek induló lány legyen, mint amilyennek otthon érezte magát. Beletörődötten gondolt arra, hogy a lényeket nem lehet megváltoztatni. Itt az idegen érdeklődő férfiak között ő mindegyre csak nő és az is marad, amíg nem tud elvonatkozni a férfiszemek huzalától. Így gondja volt rá, hogy kecses legyen és sikerült is neki.

Napfényes délelőtt végigsétált a fényűző kirakatok előtt. Egyik másik üzletbe be is tért és apró vásárlásokat tett.

— Vajjon ki veszi meg ezeket a kincseket? — kérdezte magától, fényes ékszer és szörmeüzletek előtt.

Ugyszólván egész nap a városban kóborolt, apró csomagokkal tért vissza. Estefelé moziba ment, élvezte az előadást a vidéki lány kisigényűségével. Átadta magát a külső hatásoknak és valami negatív boldogság töltötte el. Egyszerre felébredtek kultúrvágyai is és muzeumokat tárlatokat keresett fel. Nem érezte a magányosságot, mert mindenütt készséges, udvarias emberekkel találkozott és mindent megtudott, amit tudni akart.

Egyszer céltalan vándorlás közben egy kerthez ért, ahol teniszverseny volt éppen. Amint kissé megállt a kerítésen kívül, észrevette, hogy a kert egy épülethez tartozik, amelyen olvasható volt, hogy muzeum. Bement. Elhanyagolt, szánalmasan kopott épület volt és a tartalma is ugyanolyan.

Különös stilizálásban rengeteg egykori katona, pap és egyéb hatalmasságok arcképei, a legnagyobb rendszertelenségben. Ezenkívül nyilván ugyanezeknek az egykori nevezetességeknek a holmiai, régi ládák, fapadók, vázák jelzés nélkül, teljes összevisszaságban.

Lia az eddig járt muzeumokban az örökkévalóságot érzékelte fel, míg itt a mulandóság szomorú lehelete lengett át a termeken. Pedig valaki egykor szeretettel

gyűjthette egybe az ittlelvő dolgokat, amelyek most porosak, pókhálósak voltak és érezhető volt rajtuk, hogy jelenlegi gazdája előtt nem érnek sokat. Lia szeretett volna egyetmást kérdezni a muzeumőrtől, de az a teniszjátékot nézte.

Lia is odaállt az ablakhoz és hátatfordítva a multnak, belemerült a jelen életvidám, friss mozgásának a szemléletébe. Ez sokkal üdítőbb látvány volt.

Aztán megindult vissza a városba. A belvárosban itt-ott megállt, utána nézett egy-egy ur, akiknek nagyszerű szimatjuk van felismerni az idegen nőt.

Nagyon jól érezte a minden kényelemmel ellátott hotelben magát. Sokat és szívesen tartózkodott a hallban, ahol állandóan rengeteg idegen fordult meg. A napok csak úgy rohantak és könnyűek voltak így belső probléma nélkül. Most élvezte csak igazán az utazás örömeit.

Étkezéshez mindig elegánsan kiöltözött és nem kerülhette el néhány nő barátságos közeledését. A férfiak ismerkedési szándékát gondosan elkerülte, mert bele-rémült abba a gondolatba, hogy megint „történjen“ valami vele. Sokat aludt és ezekben a napokban hizott. Arca kigömbölyödött, egészséges színét még a fürdőből hozta magával és így a tükörkép nagyon vigasztaló látvány volt egy lánynak, aki huszonhat éves és többszörösen csalódott.

Am közelgett az idő, hogy menni kellett haza. Nem volt ez tulságos öröm Liának. Jó lenne még kicsit „uraszkodni“, de hát mindennek van határa és az erszénye is alaposan megesappant. Pedig azt mondta otthon, hogy nem fogja elkölteni a harmadát sem annak, amit magával hozott.

Összeszedte a holmiját és pakolni kezdett. Levelet kapott és anyja sürgősen hívta már.

Egész délután szobájában mocorgott, azután úgy hatóra felé lement, hogy sétáljon egyet. Kilépett a hotel kapuján és szeme sóváran pillantott az alig száz méternyire levő hegyre, ami úgy magasodott előtte, mint óriási zöld fal.

— Istenem, a hegyre még nem is jutottam és reggel már utazom, ez megbocsáthatatlan — gondolta — és megindult a hegy lábához.

Meglepve tapasztalta, hogy széles sétány huzódik a hegynek fel. Elindult rajta. Hát ez pompás. Rendes,

szép szerpentin ut vezetett a csucs felé. Szinte csalogatta az embert. Hogy ő erről nem tudott!

Az erdő üdítően hűs volt, sokan sétáltak az uton, de ahogy Lia feljebb haladt, egyre kevesebb emberrel találkozott.

Ment elmerülten, andalgó lépéssel. Kiesett a térből, időből, vitték a lábai, mint szorgalmas kezek, nem érezte, hogy felfelé megy, sőt egyáltalán nem érezte, hogy megy. A szembejövők megnézték, de Lia nem nézett az emberekre, csak ment. Vitte valami láthatatlan erő, olyanféle, mint az volt, amikor utazni vágyott. Most valami érthetetlen akarással a magasságot sóvárogta. Szemét a hatalmas zöld sátorba süllyesztette és a szívébe futott az erdő minden sejtelmes nesze.

— Szép az élet, önmagáért is nagyon szép — sutogta és imádság volt a tekintete, sóhaja, járása és az apró ujjongó szavak, amik úgy szakadtak le a szívről mint fehér virágocskák.

Boldog volt most nagy lelki áhítatában és sirt attól a gyönyörtől, amit a természettől kapott.

Lelke a végtelenbe tárgult....

— Oh, mint lehet szeretni így. Mindent. És mindenkit...

Most érezte, hogy a férficsókban önmagát szerette, egészen önmagát... igen...,, tul kell nőni ezen, hogy a nagy Szeretet a mienk legyen.

Érzett valamit, aminek nem tudott nevet adni. Érezte hogy dolgok, amelyek felelőtlenül zürzavarosodtak benne, most egyszerre tiszta értelmet nyertek.

Látta magát otthoni életében édesanyjával és napi elfoglaltsága között és rájött, hogy szép volt az ő eddigi élete, mert biztos mederben folyt és nem hozott csalódásokat számára. Egyszerre bűnnek érezte tulzott egyéni vágyait és ostobaságnak a boldogság keresését. Ami sorsul adatott bárkinek, azt ugysem kerülheti el — gondolta és már látott sorsokat az övénél százszor gyötrelmesebbeket, tehát nem szabad panaszkodni.

Nyugalom simult a lelkére és egy kувik lármájára felrezzent. Egyszerre megrémült. Hogy besötétedett már és ő észre sem vette. Gyorsan megfordult és lefelé igyekezett. Hét óra egész bizonyosan elmúlt már — és csakugyan a karóráján kibetűzte az időt. Negyed nyolc.

Lassan ment, mégis elég magasra jutott egy óra alatt. Ugy gondolta, lefelé egy félóra elég és sietni kezdett. Most nem tudott semmire gondolni a szívére ült

rettegéstől. Ilyen későn egyedül az erdőben egy bizonytalan talaju sötét uton. Szinte rohant, de csakhamar lihegett a fáradságtól, megkellett állni. Ebben a percben lépteket hallott maga mögött. Elállt a szivverése és nem tudott mozdulni. De amikor az idegen közönyösen elhaladt mellette és látta, hogy rendesen öltözött férfi, szinte segélykérő hangon szólt utána:

— Kérem uram, ha szives lenne....

A férfi visszafordult, közelebb lépett a világos ruhás nőhöz és udvariasan kérdezte:

— Parancsol?

Lia alig tudott beszélni a rettegő izgalomtól:

— Nem tudtam, hogy ilyen hamar beesteledik, most félelem fogott el itt. Félek egyedül maradni... ha önnel mehetnék....

A férfi kényszeredett udvariassággal maradt a nő oldalán. Megindultak együtt lefelé. Lent a városban már egyre sűrűbben pattantak ki a villanyvirágok. Színes csillogásuk kacéran sütötte vissza az égen jelentkező esillagokat.

— Oh be szép itt... nem esoda, ha az ember megfeledkezik az időről.

Volt valami a lelkesedésében, ami a férfiből kiváltotta a kérdést:

— Nem idevaló?

Nem. Még sohasem jártam ezen a gyönyörű vidéken.

— Nem jól tette. Ezt a földrészt meg kell nézni. Vannak itt rokonai?

— Nincsenek.

A férfi nem szólt, de most nézett először figyelmesebben a nőre. Az erős szürkületben két nagy szemet látott, álmosat, messzenézőt. Szépnek látta és önkénytelenül Lilire gondolt, a tizennyolcéves gyönyörű Lilire, aki várja, aki imádja és akiért....

Önkénytelenül gyorsította lépteit.

— Ön ugye gyorsabban leérne, ha egyedül menne?

— Mindenesetre valamivel.

— És talán várják....

— Valóban várnak.

Önkénytelenül szaladt ki a száján. Boldog ujjongó dicsekedésként hatott ez a kijelentés a fiatalember ajkain.

— Akkor én most kinos helyzetbe hoztam.

— Oh, nincs oly nagy időkülönbségről szó. Aztán lépkedhetünk gyorsabban is.

— De én alig látok és itt oly bizonytalan az ut.

— Megengedi, hogy karonfogjam?

— Hálásan köszönöm.

Gyorsabb lett a tempó, percekig mentek szótlanul. A csend is szürke lett. A nő szólalt meg:

— Jó az, ha valakit várnak — mondta.

A férfi nagyon teli lehetett a maga érzelmeivel és vágya támadt beszélni ennek az idegennel, aki ugysem tudja ki és akivel soha többé nem találkozik.

Beszélt. Burkoltan, röviden, mégis benne volt egy súlyos életdarab.

Elmondta, hogy a hegyen most bucsuzott egy csodaszép fekete asszonytól, akit két év előtt szerelemből vett el feleségül. A legszebb lány volt a városban és jó, szolid teremtés volt de... polgárasszony. Csökönyös, változhatatlanul az. Az életet csak a nyárspolgári jólétben látja, témája a divat, a háztartása, olvasmánya Erdős Renée és utálja szívből mindazt, ami neki hit, remény, egy szebb jövő és élettartalom.

Lia megriadtan hallgatta. Pontosan a maga élet-receptjét olvasta a fejére egy férfi, mint válási okot. Hát nem az ilyen nő a férfiideál? Hát azért nem talál ő férjet, mert nyárspolgár?

— De minden nőt még gyermekkorában nevelik arra, hogy ilyen legyen — mondta.

— Elég baj, de hálistennek, mégsem minden nő ilyen.

A férfin szinte érezhető volt lelkiállapota. Nagy, jó szabadulást érzett, mintha szívéből láncok pattantak volna le. Emberi és férfiúi függetlenségének örömét élvezte diadalmasan.

— Mint valami szégyenfoltot, törölte le magáról a házasságot.

— És aki várja... az más?

— Egészen más. Egy drága kis pajtás. Csak szeret kis szívével, ahogy rám talált, mint az erdő madárkája... Nem nyafog, ha kedvetlen vagyok, boldog, ha megosztom vele gondjaim, aggodalmaim, az életem az ő hite és jólétem az imádsága.

Lia most arra gondolt, hogy ezeket a „nem polgári” erényeket is tartalmazza az a házasság, amelyről ő álmodik.

Elesendesedve, lassan mentek és a nő meleg karja lassan áthevitette a férfit. Figyelme felé terelődött.

— Szabad érdeklődnöm, mi hozta a vidékünkre.

— A vágy.

Ez kisse értelmetlen felelet volt a férfinak, aki a vágyat, mint konkrét dolog iránt megnyilvánuló érzést ismerte. Így zavarta.

— Hogyan, mire vágyott?

Lia felnevetett:

— Mintha azt olyan egyszerű volna elmondani. Egy egész vágykomplexum kergetett.

Most ebben a feleletben már egy nagyon értelmes, zseniális befogadó képességű Lia ismert önmagára, aki négy hét alatt több szellemi értékkel gazdagodott, mint sok mások hosszú évek kínos tanulásával. Ez az érzés biztonságot adott neki és jókedvűvé tette.

— És épen ide vágyott?

— Ide és máshova. Minden után vágyódtam, ami máshol van, nálunk nincs, ami más mint mi vagyunk. Új színek, új szavak, új tájak, új arcok. Minden legyen más.

— És megtalálta?

— Nem mondhatnám. Az élet főbb vonalaiban mindenütt egyforma.

— Tehát nem szebbet, jobbat keres, hanem „mást”.

— Szép-rut, jó-rossz, mindenütt, talán mindenben és mindenki között együtt van. A dolgok sokszínűsége talán épen ennek a kettősségnek az erőviszonyában rejlik.

Mint minden férfi, ha egyedül van nővel, pláne süsógó esti erdőben ez a fiatalember is támadt:

— Én azt hiszem, ha a nő vágyak után indul, mindig a férfi az akit keres....

— Lehet. Én a férfit sok néven nevezem, de ritkán találom.

— Mondja már....

— Erő. Akarat. Hit. Alkotás. Nemesség. Becsület. Gondolat. Tudás. Ezek mind erősen himnusi dolgok és nekem roppant imponálnak. — Mint nőt erősen vonzanak.

— Tehát ezekért indult.

— Ezekért is, de lássa... ezért is...

Megállt. A város a lábuk alatt csodás ragyogásban csillogott. Szinte hívott, csalogatott a fényzőn.

— Ide most belemenni... elveszni benne..

Könnyed hajlással fordult a férfi felé és alig érezhetően rásulyosodott. Nagyon fáradt volt már. Szorosan egymás mellett állottak és nézték a csillagos várost.

— Látja ott azt a csillagot — mutatott egy magányos csillagra a férfi.

— Látom. Milyen szokatlan.

— Hát nem csillag. Nézzen csak soká és látni fogja a hegyek konturjait. Az ott egy nyári vendéglő.

— Az a csillag... Nekem csillag, magának nyári vendéglő.

Nevettek és nem mozdultak. A szép látása össze-forrasztotta őket. Végre is Lia mondta:

— Magát várják.

— És magát?

— Egyedül vagyok és ma töltöm itt az utolsó napom. Itt lakom a hegy lábánál a hotelben és mondhatom, sajnállok megválni ettől a csodálatos helytől. Pár napja vagyok itt és csak most mernék szórakozást keresni, hogy kissé tájékozódjam.

— Egyedül vágott a hegynek?

— Oly forró volt a délután és itt olyan hűs. Az csalogatott egyre feljebb... úgy szeretem a magasságot. Úgy érzem, minden onnan ered, ami tiszta, minthogy minden a mélységbe jut, ami tisztátlan.

— Milyen naiv...

— Mondják, a koromhoz képest.

Ismét nevettek, egyre több bizalommal csevegtek. A férfi a városra mutatott.

— Mit csinált benne mostanig?

— Oh én nagyszerűen tudok semmit se csinálni és még minden esetben kiderült, hogy ilyenkor töltöm az időmet leghasznosabban.

Ezt meggyőződésből mondta, mert a szorgalmas lány kevés pihenő óráiban a látszólagos semmittevésben kapta a legjobb ideákat, amiket a dolgozó órákban kitűnően felhasznált később.

— Ezt a tudományt jó lenne elsajátítani magától — nevetett a férfi.

— De ezt csak egyedül lehet megtanulni, mert ketten együtt nem lehet azt a „semmit“ csinálni. Két ember együtt az már történés, ha nem is mindig akaratunktól függő.

— Magával történhet valami amit nem akar?

— Magával is. Akart most az én kísérőm lenni?

— Én nem, de maga kívánta.

— Igaz de.... jaj hány óra van?
— Fél kilenc.
— Megkésgett?
— Meglehetősen. Még van vagy tíz perc lefelé és tíz perc befelé a városba.
— Ilyen lassan mentünk volna?
— Meglepő — csodálkozott a férfi is.
— Pedig azért fogott karon, hogy gyorsabban menjünk.

A fiatal embert megint elfogta az életöröm. Szép az élet lám, nőkkel van kirakva. Átmelegedett hangon mondta:

— És azért mentünk lassabban, mert karonfogtam.
— Akarta, hogy lassabban menjünk?
— Nem igaz, nem gondoltam ilyesmire.
— No látja, hogy a történések nem mindig az akaratunktól függenek. Százszor inkább egyszerű kedvtelésből. Mert jó.

— Az a valaki, aki ilyen pontosan és tárgyilagosan tud megállapítani, bizonyos, hogy akarni is tud.

Lia felkacagott.

— Szóval én viselem a felelősséget, amiért megkésgett.

A férfiben gőgös felháborodás lobbant. Ez a nemtudomkicsoda egyszerűen megállapítja, hogy azért késett meg, mert ez jó. Hogy neki élvezet volt ez az andalgás, holott Lili várja.

Meggyorsította lépteit és a nő kacagva fokozta a tempót.

— Már tudom mit gyűjt utitarisznyájába — mondta a férfi.

— Sag schon! — mondta Lia divatosan.

— Élethölcsességeket. Mondja ebből él?

Csakugyan tanárnőfélenek ítélte a magányos nőt.

— Nem ebből élek. De gyűjtöm. Ámbár drágán fizetem, veszélyes gyűjtőszennvedély, de nem megvetendő narkózis!

— Ugy. Na hála Istennek. Már az imént azt gondoltam, tán nem is nő. Tehát narkózis... no lám., el szeretne valamit felejtetni...

— No nézze milyen szép, előttünk, fölöttünk csilagok. Égi és földi fényes szemek, millió tükör, mely a mindenség arcát veri vissza.

— Az élet kifürkészhetetlen, és — maga mondta — a történések nem mindig akaratunktól függenek. Maga

olyan nekem, mint egy idegen világ, amelyet nem ismerek de amelynek létezéséről már tudok. Egy idegen bolygó nekem, mint én vagyok idegen bolygó magának. Augusztus van, meteorhullás ideje... talán így hullottunk egymás közelébe... és én most érzem, hogy maga nem szívesen veszi ki karját az enyémből, holott már beértünk!...

A férfi diadallal érezte szavai hatását. Az önképző köri lira minden bombasztja jött, mint rendelésre és egyszerre felizgatta a hódítás lehetősége. Nézte az ismeretlen nőt, aki lelkének mégsem volt idegen, mintha sokezer éves láthatatlan kapcsok tartanák össze ezt a sajátos lelkiközösséget. Lia tekintete már öntudatlanul fogta a férfit, bár ajka így szólt:

— Magát várják... hát Isten vele.

— Elkísérem a hotelig.

Elindultak és a fiatalember megnézte az óráját.

— Elmult kilenc óra. Most már elkéstem végleg.

Éhes is vagyok. Maga nem?

— De még milyen.

— Bemegyünk a kertbe vacsorázni.

Már ott is voltak a bejáratnál. A zene szólt, sok ember, sok szép nő, ragyogó világítás. Leültek egy barátságos sarokba és — nézték egymást.

A férfi rutinos szeme nézte a tetova fekete golyókat, látta a rejtett gyávaságot, a hősies igyekvést a nyárs-polgáriság bilineseiből való szabadulni akarást, az aszszonyi önállótlanúság erőszakolt önnállóságát. Valami furcsa vedlő állapotban levő bábunak látta és egyre jobban izgatta, vajjon mit lehet kihozni ebből a bábból, miféle bizarr pillangót?

Hozzáhajolt.

— Nos, most itt van a városban... hogy akar elveszni benne?

Lia nyugtalanul nézett a tudatos szürke szempárba, ami egy nagyon csinos férfihez tartozott. Mint távoli zugást, érzékelte már a vére piros indulását és bele-rémült. Hát így lesz'ez most már mindig, ha férfi kerül a közelébe? Hiszen ez végzetes volna és irtózatoss, hogy hova vezetne. Szégyelte magát most már mindazért az öntudatlan intimitásért, ami köztük támadt és őszintén mondta:

— Lefekszem és nyugtalan álomom lesz, mert megzavartam az Ön estéjét. Ugy sajnálom.

— Ezért ne legyenek nyugtalan álmai.

Lia nézte a férfit és mondta:

— Egy nőtől indult, egy másik nőhöz készült és...

— És valami különös örvénybe a maga két szemébe sodródtam. Innen most már csak egyfelé vihet az út.

— ???

— Az ajkáig.

Ahogy ezt mondta, a szavak mint olvasztott arany csurgottak végig a lányon. Csaknem felszisszent fájdalomában.

— És kit csalna meg ezzel a csókkal, azt-e aki várja, vagy azt akitől bucsuzott?

— Egyiket sem. Ha csókol az ember, mindig csak önmagát csalja.

— Ez igaz lehet...

— De magát azért akarom megcsókolni, mert érzem, hogy vágyódik erre. Ebben a pillanatban úgy érzem, én vagyok az a „más“ és talán engem keres és én csak rendelkezésére állok. Akaratomtól függetlenül...

— Maga csakugyan más... A férfiak általában nem így ostromolnak... nem tudom bizonyosan..., talán így kell meghódítani két nő között egy harmadikat — utközből.

A férfit haragossá tette a gunyos beszéd.

— Én nem akarom meghódítani magát. Csak érzem, hogy maga kíván engem... Még a hangja zenéje is az enyém már... és az ujja hegye..., no lám, hogy végig remegett... édes... megfogom szépen csókolni.

Lia arcán piros vérhullám zuhogott keresztül. Piros felhő huzódott a szemére, és benne kavargott a négy hétnek minden zürzavaros története. Rengeteg szín, mozgás, rászálló tekintetek, amelyeket néha undorral dobott volna le magáról, mint egy hernyót, meleg szavak, zöld hegyláncok, zugó folyó, villamoscsengő, ujságrikkanás, futó tájak, új napok, új mozgások, feszülő idegek, nyugtalan forróságok, ólmos álmok, édes magány habzsolása, tiszta kis hotelszobák fehér magánya, csóktanulás, új ismeretlen szavak, a szerelem szavai, kábító mesevágányok, fájdalmas kísiklások, fogadkozás, ~~nem~~ így nem többé, nem ezt, nem így, így soha többé és most... most ennek az ismeretlen ferfinak könnyű érintésére végig remegett rajta a szenvedély.

Csaknem felsikoltott az indulattól és a keserűségtől.

— Hát ilyen ellenőrizhetetlenül jöhet mindez és állni kell vele szemben tehetetlenül?

Nagy könnyesepp jelent meg a szemében és kimondhatatlan szégyenérzettel tört magának csatornát.

És ezt a férfi nemcsak észrevette, de szemébe is mondta nyíltan:

Tehát ezért tapadnak rá, bárhol jelenik is meg, a kutató férfiszemek? Meglátszik rajta a csókvágy, a szerelem utáni sóvárgás?

A férfi megdöbbsent a könnyes arcon, amit a lány kínosan rejtgetett a közeledő pincérek előtt. Szüntelen meleg csillapító szavakat suttogott, amelyek dehogyis csillapították a felzaklatott lány lelkét?

— Édes kis lány, látom már hogy lány, mondja hol él maga? Hol sirnak a lányok ijedt félelmükben a csóktól, amelyről szüntelen álmodoznak? Tudja-e, hogy az igazságtól ijedt úgy meg mostan? Hát nem mondta meg még senki magának, hogy minden idegszálával, minden csepp vérével megért a csókra, amelyért született? Ne lászon csodát abban, hogy lelkébe látok. Én orvos vagyok... nőorvos. Jobban ismerem a nőt, mint más és szeretem őket, utálok őket, imádom és megvetem őket. Nem aszerint, ahogy érdemlik, hanem aszerint, ahogy hangolva vagyok irántuk.

Amikor a férfi megmondta, hogy orvos, Liának felszáradtak a könnyei. Az orvosokat a világ legmagasabb rendű embereinek tartotta és nagy tiszteletet érzet irántukban. De azért érezte, hogy itt most mégiscsak férfival áll szemben, akinek megejtő szándékában csak segítőtje lehet a mestersége. Érezte, hogy minél előbb el kell válnia tőle, ha nem akar meleg, egyszerű, őszinte szavak fürdőjébe belebukni.

Váratlanul felállt az asztaltól.

— Lefekszem — mondta.

Bekisérte a hallba Liát, aki szembefordulva a férfivel így szólt:

— Hogy egy nő meghódítson egy férfit, ahhoz igazán nem kell életbölcesség, de hogy azt a férfit megtartsa magának, ahhoz talán igen... Egy nőtől indult, egy másik nőhöz készült... Egy nőtől bucsuzott, aki nem tudta megtartani magának és egy másikhoz készült, aki a jelek szerint szintén nem fogja tudni megtartani...

Az a csók... amire talán most mindaketten vágyunk és amit... nem fogunk elcsókolni mégsem, meg fog őrizni minket egymás emlékeiben talán örökre. És amikor su-

sogó erdőben jár, mindig rám fog gondolni és én se fogok ezután erdőt hegyet járni a maga emléke nélkül azt hiszem... Isten vele.

Volt valami lefegyverező szerénység és lelki simulás abban amit mondott, mert a férfi tisztelettel hajolt a kezére.

Lia felszabadultan szaladt fel a lépcsőkön, a szobája ajtaját sietve bezárta és amikor az ágyban elnyújtózott, meglehetősen mondta:

— Ne félj anyus, tudok még akarni és bírok uralni azon, ami nem akaratomtól függő, holnap repülök hozzád, lesz minden ahogy volt és megmagyarázom neked is, hogy úgy kell venni mindent ahogy van.

Azért érezte, hogy mérföldes csizmákkal távolodott el attól a szűk kerettől, amelyben élt és ebben az életformában ő boldog és meglegedett nem lesz soha.

*

Lia egyfolytában utazott tizenhat órát. Másodosztályon utazott, hogy aludhasson, de egész uton nem jött szemére az álom. Szégyelte önmaga előtt képzelt kudarcát és restelt a mama elé állni azzal, hogy egyetlen olyan férfit ismerőst sem tudott találni, akivel érdemes lenne kimélyíteni a barátságot holmi komoly szándékból.

Istenem, mennyi önbizalommal indult, hiszen szentül hitte, hogy csak ki kellene tennie a lábát. Poroskáról is kapna férjet eleget csak választania kell. De nem így történt. A varrótühercegnő hiába kereste álruhás lovagját. A hercegnőnek tépett a koronája, amelyet illúziókból font és most mi maradt?

A varrótü... A varrótü a valóság, a többi csak furcsa zavaros álom.

Összetört, halálosan fáradt volt, jöttek a vámtisztek, de nem sokat alkalmatlankodtak. Átment a vonat a határon és Lia susogta.

— Most itthon vagyok. Milyen furcsa. Mintha ott is otthon lettem volna. Mindenütt egyformák a sorsok, emberek, városok, üzletek, csak a táj az változó.

Közeledtek az állomáshoz. Lia elhatározta, hogy vesz egy nappali szobát, kipihen magát a vonat Poroska felé ugyanis csak délután négy órakor indul.

Az állomással szemben levő hotelbe ment és mialatt a portást fizette ki a portás pultja előtt valaki ráköszönt.

— Kezét csókolom.

Lia rápillantott. Ismerősnek tetszett neki ez a fiatal-ember. Mosolygó arc olyan... igen olyan Harry Liddke féle de fiatalban. Egyszerre eszébe jutott: A vigéc. Akit megtréfált. Nagyon elpirult most a váratlan találkozásból. Biccentett és sietve „foglalta el” szobáját.

— Milyen kellemetlen találkozás — gondolta, de olyan fáradt volt, hogy nem törődött vele tovább. Épen a sapkáját dobta le, mikor kopogtak. És mert nem volt bezárva az ajtó, a vigéc állt ott zavartan dadogva:

— Bocsásson meg nagyságos kisasszony, fontos mondanivalóm van, kegyeskedjék meghallgatni.

Lia elmosolyodott. Elképzelte azokat a fontos mondanivalókat. Ámbár nincs kizárva, hogy be van gyuladva az ipse a fenyegető levéltől és most „egyezkedni” akar a konkurenciával.

Helyet mutatott a férfinak és maga is leült.

— Oh, már nem is reméltem, hogy viszontlátom, hiszen azt gondoltam, odaáti kegyed.

— Nem, ideáti.

— Jaj de jó, pedig tudja-e hogy minden valamire való nagy újságban hirdetem kegyed után odaát?

— Igazán?

— Nem tetszett olvasni?

— Én nem — füllentett Lia jámborul és már cseppet sem volt álmos. Pokolian mulatott.

— Csakhogy viszontláthattam, ez a fő. Olyan fontos mondanivalóm van.

— Tudom. Egész nyugodtan a tárgyra térhet. Más-kor ne legyen olyan könnyelmű, hogy a levelezését ide-genre bizza.

— Kegyed nem idegen.

— Nem? Én nem vagyok magának idegen?

— Nem kérem... hiszen kegyed, ideáti....

— Vagy úgy. De hát Önnek épen ideát kell tartania a konkurenciától. Szép üzletember az, aki így vigyázza a cég érdekeit.

A férfi arcán a legszebb mosolyráncok képződtek.

— Kegyed szintén konfekcióban utazik?

— De mennyire.

— Kinek, ha szabad érdeklődnöm.

— Tulaj vagyok — mondta Lia büszkén.

— Ah örvendek... Ilyen tulaj bizonyosan nagyobb haszonnal konfekcionál mint én, egy ambiciótlan utazó. Ezért már le is köszöntem a cégnek.

— No és most munkanélküli?

— Nem alkalmazna kérem?

— De hiszen épen most vallotta be, hogy nem ambicionálja a konfekciót.

— Kegyeden és kegyed körül igen. Nagyon.

Lia kezdte észrevenni, hogy itt nem ő a támadó. Itt valami ravaszság készül. Jonak látta lokalizálni a dolgot.

— Sajnálom, nem használhatom. És most bocsásson meg, le akarok pihenni, nagyon nagy utat tettem meg álmatlanul.

— Könyörgöm tessék még kis türelemmel lenni, hiszen még nem mondtam el amit el kell mondanom.

— Hát csak röviden.

— Kérem szépen. Azon a bizonyos életbevágó fontosságú napon, amikor kegyeddel találkoztam, én is nagy ut előtt állottam.

— Sorsformáló utról volt szó és a számlákat csak úgy utközben szórakozásul vittem magammal. Már akkor gondoltam, hogy elszámolásra kerül a dolog a céggel.

Kegyed nagyon büszke volt, nem akart figyelmére méltatni, pedig amikor nagy fájdalomra láttam, hogy más az utiránya, mint az enyém, egy akkora sóhajt küldtem utána...

— Amelyik úgy leültetett mint egy karambol — nevetett Lia.

— De annak a sóhajnak szövege is volt ám.

— Rimes?

— Hát olyan.

— Hogy szólt?

— Így: Ha szerencsém lesz utamon ezt a kislányt felkutatom...

— Ezt mondta?

— Ezt én.

— Így rimesen?

— Hát nem így, de ha kegyed így szereti. Így is tudom mondani.

— Maga értelmesnek látszik.

— Milyen okos, hogy ilyen hamar rájött.

— Csak ne gunyolódjék. Hogy volt aztán, mert akkor még nem látta a cédulát, ugye.

— Nem, de este az ágyban, amikor számolni akartam a kezembe került.

— És?

— És én örömben összevissza csókoltam a drága aranyos gyöngybetüket. Még sohasem láttam egy konfekcióstól ilyen remek írást.

— És?
 — És?
 — Micsoda édes kis pofa — bocsánat — gondoltam és aztán számolni kezdtem.

— Számolni?
 — Igen. Számolni kezdtem, hogy mikor, mennyi idő múlva kérhetem meg a kezecskét, amely ezeket a betűket írta.

— És aztán elkezdtem mindenfélét beleolvasni abba levélbe.

— Jaj miket.
 — Hogy az a kislány emléket akart hagyni nekem, de büszke lelke nem engedte meg az ajándék látszatát. Mintha nekem nem lenne mindegy, ha megpofoz avval a csöpp kezével, vagy megcsókol avval a piros szájával.

Lia körül friss fuvallat szállt, eredt. Ude, harmatos jószag, valami olyanféle, mint harmatos májusi reggel egy menyasszony szobájában, akinek most teszik fejére a narancsvirágkoszorút.

Nézte a mosolygó arcot, a sugaras szemeket és csak ennyit mert gondolni:

— Milyen csinos a nyakkendője.

A fiatalember felállt, a lány elé lépett és katonás gesztussal mutatkozott be:

— Gerő Gábor, kulturmérnök vagyok, négy hét óta állami alkalmazásban. — Azóta — tette hozzá forrón.

Leült a szótlan, meglepett lány mellé és gyorsan mesélt.

— A sulyos viszonyok, nem volt állásom, valamit csinálnom kellett, egy önérzetes fiatal férfi nem élcsködhet szülei nyakán. Nagyon szerencsétlen lennék, ha nem tudnám magam, vagy ha kell, a családomat eltartani. Aki nem válogat a munkalehetőségben és akar dolgozni, annak van munkája.

— Kivált ha ilyen mosolygó arcú a munkakereső.

A férfi bodogan csókota meg Lia kezét, ezért az első meleg mondatért.

— Ezért remélem, hogy megegyezünk mi ketten is?

— Mi kellene az egyezséghez?

— Először is az igen szó.

— De hiszen azt sem tudja, ki vagyok?

— Egy édes, karesu, komoly, barna lány, akire ha munkaközben rágondolok, értékesebb lesz a dolgom, aki nem várja, hogy a csillagokat hozzam le neki, de hinni akarja, hogy a szívem csak érte dobog...

— És a szerelem?

— Ha nem szeret még senkit, engem fog szeretni.

— Nem szeretek senkit.

A férfi ott térdepelt előtte és a fejét az ölébe fektette.

Nem lehet letagadni, hogy ünnep volt ez a pillanat, mély, áhitatos, hites csend és boldog jövő ígérete a fényes hajú férfifej itt az ölében.

Igaz volna mindez? Álmos, elgyötört lelke vakon szálldosott álmok és valóság között, gyötrelmesen tehetetlenül érezte, jó lenne nem beszélni tovább, odadőlni erre a széles, nyugalmat ígérő férfivállra és aludni, aludni....

Mintha egy tündérméz letörülte volna a rátapadt kinzó csókemlékeket, fehérnek, szárnyasnak érezte magát.

Egymás mellett ültek, kéz a kézben. Lia mondta:

— Szalaj Kornélia vagyok, anyunak Nelli, sokaknak Lia.

— Kornéliám, Nellikém, Liám...

— Özvegy tanítóné lánya vagyok, lematuráltam és azután... azért mert maga végéig lett, én varrni tanultam. Van elég sok pénzem, azt hiszem a felesége leszek, csak most ne beszéljessünk többet, mert nem bírok. Rádőlt a férfi vállára és nyomban elaludt.

És Gábor két teljes órán át ült mozdulatlanul, hogy föl ne ébressze.

Később, amikor a vonatba szálltak és Lia elnézte, mint intézkedik helyette a férfi, mint gondoskodik kényelméről, nagy édes felszabadultsága érzetében teli lett a szeme könnyel. Igen, felszabadulást érzett, abban a percben, amikor rabja lett egy férfinak, aki felmenti őt minden terhes kötelesség alól és visszaadja neki a boldog felelőtlenség állapotát.

— Tudod-e kedves, hogy milyen csodálatos véletlen volt a mostani találkozásunk. Lekéstem a reggeli vonatot — mondta Gábor, aki hazakisérte Liát Poroskára.

Lia érezte, szeretni fogja ezt az egyenes, vidámarcu férfit, érezte, hogy így, ezt kívánta, azért indult és végtelen hálával a végzet iránt gondolt arra, hogy milyen boldogság lesz ezzel a férfival oltár elé menni fehér ruhában, fehér lélekkel hitet vallani egy életre szóló hűség mellett.

VÉGE.

LÁTHATÁR

A Kalangya szélesebb alapja

Gyöngyösi Dezső az Új Hírek széles látókörű szerkesztője lapjának június 7-i számában érdekes, ötletes cikket írt a vajdasági magyar irodalomról. A cikk címe: „Szélesebb alapot kell adni a vajdasági magyar irodalomnak” és cikkében Gyöngyösi reagál Szabó László cikkére, majd kitér a vajdasági magyar irodalom egyéb problémáira, elsősorban arra, hogy milyen legyen ez az irodalom, azután felveti tervét az irodalom szélesebb alapokra való helyezéséről. Gyöngyösi szerint új, szélesebb rétegű olvasóközönséget kell teremteni, főleg a nagyszámu magyar földmivelőket rászoktatni az írás megbecsülésére. Ez természetesen elsősorban a sajtó feladata lenne. A másik szélesebb alapot azonban az íróknak kell megteremteni azzal, hogy elsősorban a bácskai, bánati, baranyai nép lelkét, viszonyait látják és írják meg, mert ilyen írások mindenesetre szélesebb olvasórétegekre számíthatnak.

Eddig Gyöngyösi Dezső minden szavát készséggel aláírjuk, hiszen minderről már írtunk és mindig azt vallottuk, amit most Gyöngyösi új csoportosításban mond. Utolsó ötletként azonban Gyöngyösi Dezső a Kalangya kiszélesítését veti fel s ez cikkének az a része, amit nem tudok teljesen magamévá tenni. Gyöngyösi szerint a Kalangyának, mint a vajdasági magyarság egyetlen irodalmi folyóiratának, pótolnia kell a kultúrlet egyéb területén hiányzó orgánumokat. Nem szakszerű közgazdasági, szociológiai, művészeti, kulturhistóriai és a kultúrlet egyéb ágából vett, hanem ezen tárgykörökből népszerű-tudományos eszközökkel megírt cikkekre gondolok — írja Gyöngyösi Dezső. „Egyszóval irodalmi folyóirat helyett külföldi mintára inkább magazint kell adni”. „Ha a Kalangyát ilyen értelemben átalakítjuk, a folyóirat olvasóközönségét is kiszélesítjük. Mert esetleg akit nem érdekel a vers, érdekelni fogja egy művelődéstörténeti cikk, akit nem érdekel a novella, érdekelni fogja egy közgazdasági elmefuttatás”.

A Kalangya nincsen szépirodalmi drótsövényvel körülhatárolva és már eddig is közölt olyan cikkeket, melyek nem tartoznak a szépirodalomhoz, vagy a szépirodalmi kritikához. Azonban be kell vallanunk, hogy nálunk nagy hiány van szakemberekben, akik népszerű-tudományos cikkeket írnának a Kalangya részére és Farkas Geezánk — aki egyformán otthonos az esztétikában,

a szociológiában, a gazdasági tudományokban, a lélektan és neveléstan különböző ágaiban — pedig csak egy van. Szóval nem a Kalangya szerkesztőjén mulik ez a kiszélesítés. A Kalangya különben is gyűjtőfogalom; amely minden termés, minden magyar írás kalangyába gyűjtését jelenti, ezért tehát semmi akadály a sincs annak, hogy a Kalangya pótolja „a kultúrélet egyéb területén hiányzó orgánumokat is”. Azonban egy olyan írógárdát teremteni, amelynek tagjai ne csak íráskészséggel, de szaktudással is rendelkezzenek, roppant nehéz. Az íráskészséget fejleszteni, magára a helyes, tiszta magyar stílusra nevelni az írók olyan feladat, amelyet sokszor sikeresen oldhat meg egy irodalmi orgánum, de szaktudást már nem adhatunk az íróknak. Legfeljebb a Kalangya írásra serkent olyan szakembereket, használható pozitív értékeket, akik eddig a megfelelő dobogó hiánya miatt nem léphettek a nyilvánosság elé.

Ha azonban Gyöngyösi tervét el is fogadjuk, ez még nem jelenti azt, hogy a Kalangyából magazint csinálunk. Epen a külföldi példák riasztanak el ettől, mert a külföldi magazinok a nagy szenzáció-hajhászásban olyan komolytalan „tudományos” cikkeket közölnek, amelyek vagy gyerekes koholmányok, vagy színes szenzációvá dagasztott lényegtelenségek. Nemrég olvashattuk, hogy egy előkelő angol magazin tudományos, régészeti cikke egyszerű kitalálás volt, a cikkhez illesztett fényképek pedig hamisítványok, melyeket Londonban készítettek az asszír királysírokról. Jól emlékszem, hogy a Je sais tout egyik nyolc év előtt megjelent számában az állott, hogy a benzinnel ma már bealkonyult, mert hamarosan vízzel, illetve a vízből felszabadult hidrogénnel fogják hajtani a motorokat. Annyi valószínűséggel írta le a cikkíró ennek lehetőségét, hogy a nem szakember könnyen elhihette a cikkíró jóslását. Hasonlót olvastam évekkal ezelőtt az olasz Letturanban, hogy a hajókat nemsokára a tengerből felszabadult gázokkal fogják hajtani s így felesleges lesz a szén. Oly vidám valószínűséggel állította a cikk szerzője ennek az új rendszernek eljövételét, hogy nem mertem kételkedni benne. Ma persze már tudom, hogy ezek a cikkek tudományos tolvajnyelven írt gyerekes ábrándok, vagy lelkiismeretlen szenzációhajhászások voltak. Pedig ezek jó magazinok. A többiekben, a kevésbé jókban valószínűleg még felületesebb, még lelkiismeretlenebb elképzeléseket olvashatunk. Nem szeretném tehát, ha a Kalangya ezek nivójára, a lelkiismeretlen érdekesség hajhászásig süllyedne és így szélesítené ki olvasó-rétegét. Ez nemcsak az írástudók árulása, hanem amugy is gyenge kulturánk aláásása lenne. Célunk nem lehet szórakoztatás, tömegeket vonzó bűvészkedés, hanem kulturánk megbecsülése és nevelés egy új, öntudatosabb, igazibb életre.

Szenteleky Kornél

Szergej Tretjakov: Den Schi-Chua

Bio-interjú: (Egy kínai elbeszéli az életét. Malik-Verlag Berlin)

Mi, akik itt Európában a saját problémáinkkal vagyunk elfoglalva, igazán nem sokat tudunk Kínáról és az utóbbi évtized ott lejátszódott eseményeiről, legfeljebb annyit, amennyit a napisajtó meglehetősen felületesen és soha nem ellenőrizhetően feltálal nekünk. Hogy pedig ezek a hírek mennyire felelnek meg a valóságnak, arról fogalmaink lehetnek, ha az európai szomszédos államok egymásról írott cikkeit elolvassuk, amelyek sokszor homlokegyenest ellenkeznek és nyakában tekerik ki az igazságot, mennyire közel maradhatnak hát a valósághoz, ha olyan távoli földrésről írnak, mint amilyen távoli földrész a mi számunkra még ma is Kína. Épen ezért érdekes és kétszeresen örvendető, ha nem újságíró, hanem tényleg a dolgok mélyére világitó és a mai kor problémáiban élő író foglalkozik a kínaiakkal és pedig úgy, hogy távol maradjon minden politikától, írásában csak az életet és a valóságot adva.

Szergej Tretjakov, az új orosz írógeneráció egyik feltétlenül értékes és csodálatosan tisztánlátó embere, aki Den Schi Chua című írásában a legutóbbi évtizedek, sőt a legutóbbi esztendők Kínáját és embereit festi meg nagyszerű realitással, sőt még ennél is többel: írással, amely hús és vér életet ad vissza. Tretjakov a pekingi egyetemen az orosz nyelv professzora és mint ilyen alapos alkalmat van diákjai életét és szellemét tanulmányozni. Így kerül hozzá egészen közel Den Schi-Chua, az egyik diákja, aki Délkinából került a pekingi egyetemre és akinek a személye egyúttal a mai Kína ifjúságát, az újraébredő és teljesen átalakuló Kínát nyújtja elénk. Tretjakov írását nem regénynek nevezi, mert sokkal közelebb áll a mindennapi élethez semhogya ezt az elnevezést megkaphatná, ezzel szemben nem is riport, mert méreteinél fogva, no meg felépítésénél fogva is annál sokkal nagyobb és maradandóbb. Tretjakov mindezt érzi és ezért írásának ezt az alcímet adja: Bio interjú. Egy kínai elmeséli az életét.

Több mint egy félesztendeig nap-nap után órákhosszat foglalkozott Tretjakov Den Schi Chuával, a délkinai fiatalemberrel és ezeket a beszélgetéseket pontosan feljegyezte magának. Ezeknek a beszélgetéseknek a kivirágzása az a bio-interjú, amely a mai Kína életét és problémáit pontosan tárja elénk és amelynek elolvasása után sokkal tisztábban látjuk Kínát és Kína problémáit, mint ha ezer riportot és ezer tudálékos politikai cikket olvastunk volna el. Ott vagyunk Kínában, ott járunk az ősrégi váro-

sokban, látjuk a napról-napra átalakuló kínai középosztályt és látjuk Kína embermillióit, a kínai kulikat, akiknek testét a kínai generálisok olyan könnyen tudják a nyugati „művelt” nemzetek fegyverei elé állítani, de akiknek testében az ifjú kianaiak már meglátják az embert, akit nem szabad könnyelműen feláldozni, akivel törődni kell, akivel foglalkozni érdemes és akinek — jövője van.

Amit ez a könyv számunkra, európaiak számára elsősorban jelent, az, hogy a mi ugynevezett kulturánk és civilizációnk minden technikai fejlettség mellett is mennyire alacsony és vad a kínai kulturához képest. Azaz, hogy minden különbözősége ellenére is tulajdonképpen egy vonalon áll vele és értékeink, társadalmi felépítésünk, gondolkodásunk és ami legfontosabb átalakulásunk is mennyire egy úton halad. Az egész világ egy város — mondja a régi közmondás és ebben a könyvben minden soron ott érezzük, hogy Kína tulajdonképpen nincs is olyan messze és lakói egyáltalán nem titokzatosak és érthetetlenek és tulajdonképpen nekik is ugyanazok az égető problémáik vannak, akár csak nekünk európaiaknak. Hosszu lenne ezt a hatalmas, több mint 500 oldalas könyvet itt részletesen ismertetni és ezért csak egy két igen jellemző dolgot említek fel.

Den Schi Chua gyermekkorában alig ismeri az apját, aki Japánban tanul és japán kulturát hoz magával. Ez a japán kultúra tulajdonképpen a mi európai műveltségünket jelenti és nagyon jellemző, hogy Den Schi Hua édesapja Japánból hazatérve a rengeteg könyv és a fonográf mellett — egy fekete japán kéziránátot is kicsomagol. Ez a fekete japán kéziránát végig kíséri Den Schi Chua édesapjának, Sun Yat Sen hívének életét egészen a kínai császárság megdöntéséig, aztán annak visszaállításáig és a Kuomintangig. Den Ja-Pu, Den Schi Chua édesapja az új kínai köztársaság híve, aki egész életét a kínai köztársaság szolgálatába állítja és meg is szenved érte alaposan, életét nem egyszer komolyan kockára téve. De minden forradalmi meggyőződése ellenére is Den Ja Puban még élnek a régi hagyományok, amelyekkel nem tud szakítani és csak midőn tengeri szenvedésen keresztülmegy, jut el odáig, hogy a kínai apa szigorán túl az ember enyhült nézéséig elér és kezdi megérteni saját fiát, aki már egészen új világot jelent. Den Ja-Pu még saját maga választja ki fia feleségét és ellentmondást nem tűrő apai szigorral kényszeríti fiát a házasságra. És Den Schi Chua engedelmeskedik, még gimnazista korában megnősül és feleségül veszi a leányt, akit esküvője napjáig nem is látott, aki sem írni, sem olvasni nem tud, de aki törvényes hitvese Den Schi Chuának. Den Schi Chua undorodik ettől a házasságtól és évekig nem nyúl feleségéhez, míg végre megint csak a kötelesség-

érzet lesz urrá benne és asszonnyá teszi a leányt. De Shanghai helyett már a pekingi egyetemre megy tanulni és itt veszi tudomásul azt is, hogy leánya született. (Hogy ő közben más leányt szeretett és kívánt feleségül, azt szerényen csak a sorok között olvashatjuk). Az idő azonban Den Schi Chuának ad igazat és a kényszerből elvett feleség az apóst elárulja a hatóságoknak. Így történik azután meg, hogy Den Schi Chua megszabadul feleségétől, akit elválasztanak tőle és apja egyetlen szó nélkül, de annál bensőségesebben tudomásul veszi az új generáció igazát: mindenki szabadon válassza meg a feleségét.

Nem telik el tíz esztendő és Kinában több telt el mint ötven. Den Schi Chua még nem végezte el az egyetemet és Kinában az utána jövő generációt már nem kényszerítik látatlanban házasodni, nem telik el tíz esztendő és Kinában nem tartják többé szégyennek azt, hogy a leánygyermek is tanuljon, írjon, olvasson és egyetemre járjon. Kinában már két nőtípus él egymás mellett a tradíciós, kék nadrágban járó gazdag és buta kereskedőleányok és a rövidfrizurát viselő, a mai kor problémáival foglalkozó diáklányok. S mire Den Schi Chua visszakerül szülőfalujába, az öregasszonyok már nem mutatnak ujjal az ilyen diáklányok után, nem állnak meg mögöttük és nem pletykálnak. Tudomásul veszik az új életet, amely ellenállhatatlan erővel tör előre.

S közben Tretjakov ezer alkalmat talál arra, hogy bevezessen bennünket a kínaiak mindennapi életébe és úgy otthon érezzük magunkat a kínai családi házakban, mintha csak valamelyik bácskai akáclobos uccában egyik zsugigétes házban tartózkodnánk és figyelnénk az élet hullámvásárát és annak ütemét. Mert érdemes ezt az ütemet figyelni: Kinában ugyanaz mint nálunk a régi kínai falak már megdőltek és lehullanak, Kína tör előre és felháborodva érezzük, milyen igazságtalanság az, hogy az európai hatalmaknak ma is külön negyedük van Pekingben és érezzük, mennyire megszégyenítő ez a kínai népre nézve. Megismerkedünk a kínai generálisokkal, a kínai szegénylegényekkel, és ott látjuk Kínát előttünk, akár a bácskai földeket, egészen közel hozzánk és szinte látjuk, hogy dől le a távolság közöttünk. S végül is Den Schi Chua eltűnik előttünk, eltűnik a kínai embermilliók között, nyomtalanul és azt sem tudjuk, tanító-e odahaza a falujában, avagy Feng tábornok irnoka, vagy tán valamelyik faluban a bambuszketrecből néz előre a szeme a levágott fejről, ami olyan bőségesen terem a mai átalakuló és haladó Kinában. Den Schi Chua eltűnt előttünk, de Kína bennünk marad, mélységesen és fájó igazsággal...

Csuka Zoltán

Danica Markovity

A versfordításban legtöbbször elsikkad a vers eredeti íze és melegsége. A fordító sokat átmenthet a fordításba, de a vers sajátos hőfokát alig, mert ezt a hőfokot egyes szavak jelzik, sugározzák és nem a mondatok, a gondolat, a rímek játéka vagy a vers-szerkezet. Danica Markovity verseiben a legvonzóbb épen ez a melegség volt, az a teljes odaadás, érzelmeinek maradéktalan kivetítése, ami jóformán teljesen elveszett a fordításban. És mégis, mikor Markovity Danica néhány versét magyarra fordítottam, voltak, akik felfigyeltek erre a „meleg, szláv szívre” — ahogy az egyik olvasó Danica Markovityot nevezte. Találó elnevezés, de mennyivel többet adhatott volna értékben, szépségben és melegségben ez a szív, ha olvasónk eredetiben olvashatta volna verseit!

Csodálatos volt a melegsége! Minden szaván, minden sóhaján átizzott nagy, jóságos, lázas lelke. Ha a virágokra hajolt, ha a vizet, vagy az alkonyt nézte, ha banálisnak tetsző hangulatokról adott számot — az mindig áradó, ragyogó melegség volt. Ezért nem volt egy banális sora, egy szürke közléblye sem, mert mindig egész szívét adta mindenhez, a versek helyét mindig csordultig töltötte tulajdon vérével, lelki nektárjával. És ezért pusztult el szegény Danica Markovity. Eltékozolta jóságát, ellobogtatta lángoló lelkét, jóságos szíve tönkre ment a gyönyörű autodafében.

Beteg volt s talán ez magyarázza fokozott érzékenységét, a dolgok kiélésének mohóságát, szívének lázasabb dobogását. Erdemes lenne Danica Markovity költészetét ebből a szempontból is elemezni. A Koch bacilusoknak mindenesetre nagy szerepe az irodalomban, egy német orvos már néhány érdekes tanulmányt tett közzé, amelyben a tüdőbajnak lélek- és jellemformáló erejét bizonyítgatja, de különösen értékes lenne egy ilyen tanulmány Danica Markovityról, aki mindig hatalmas őszinteséggel öntötte ki lángoló lelkét írásaiban. Sajnos kevés remény van arra, hogy Danica Markovitytal ilyen irányban foglalkozzon a kritika, mert még az is valószínűtlen, hogy hamarosan felméri költői értékét. A sors nagyon kegyetlen volt ehhez a szerencsétlen aszonyhoz, amíg élt, sőt még halálakor sem mozdult meg a lelkiismeret, hogy jóvá tegye a páncélos közöny kegyetlenségeit. De a méltó elismerés mégsem késő soká.

Danica Markovity sokat, nagyon sokat szenvedett. Mindig hitt és mindig csalódott, mindig szeretett és sohasem becsülték, vagy viszonzották nagy, igaz szeretetét, mindenkivel jót tett és vele sohasem tettek igazán jót. Másfél évtizedig volt

beteg és végül már teljesen magára maradt fájdalommal, vigasztalanságával és siralmas nyomorával. Alig néhányan kísérték a temetőbe, koporsójáról hiányzott a babérkoszoru és sirja felett senkisémondott gyászbeszédet.

Pedig Danica Markovičy irodalmi értéke vitathatatlan. Ő a legnagyobb szerb költő és verseinek szuggesszív melegsége szinte egyedülálló. A hivatalos irodalomtörténetnek is el kell ismernie nagyságát és teremtő jóságát. De addig is azok, akik becsülni tudják a szív melegét, az érzések tiszta lángját, egy könnyet dörzsölnek szét szemükben. Mert mégis csak szomorú dolog: szeretni, szenvedni, mindent odaadni mindenkinek és soha semmit, de semmit se kapni viszonzásul, mindenkit melegíteni a szív hatalmas lángjával és végül is megfagyni a nagy, nyomor-szagu, jeges magányban.

Adózzunk legalább egy könnyeseppel drága jóságos társunknak és testvérünknek: Danica Markovitynak.

Szenteleky Kornél

Lotz Frigyes: A szekicsi telepescsaládok

1932. Szerző kiadása. (Batschkaer Heimatsbücher II.)

A német települések története antropogeografiai, etnografiai és filológiai szempontból kiaknázatlan terület. Gazdag jutalmat ígér a vele foglalkozónak. A kutatók között — úgy szakértelemre, mint a tudóst jellemző lelkiismeretességre első helyet foglal el Lotz Frigyes tanár, — kinek munkássága a német települések történetének megírása terén a lelkiismeretes kutató példája lehet. Csak azért említem a következő adatokat, hogy némi fogalmat nyerhessünk a végzett munka méreteiről: Lotz 350 szekicsi telepescsalád történetét kutatta, melyek husznál több helyről vándoroltak be a Bácskába a XVIII. század végén Mária Terézia és II. József idejében. „Sok türelem, szorgalom és lelkiismeretesség kell az ilyen munkához, mert minden adatot pontosan, megbízhatóan és eredeti okmányokkal kell alátámasztani“.

Lotz Frigyes nemcsak az eddigi kutatók eredményeire támaszkodik, (Jansz, Mornan), hanem alaposan ismeri a XVIII. századvég földrajzát, történelmét, különösen a telepések származási helyének földrajzát és történelmét. A felhasznált irodalom nem egy ritka művet mutat: Widder: Geogr. Beschreibung der Kurpfalz I—IV. Frankfurt 1786—88., Fabri: Handbuch der neuesten Geographie, Halle. 1784. Haid: Ulm und seine Gebiete 1786. Büsching nagy földrajza. XVII. K. 1786. Brünne etc. A kutató azonban eredeti forrásokra támaszkodik. Lotz átkutatta a tele-

pülők származáshelyeinek irattárait, megfordult az ulmi városi levéltárban, ahol gazdag adathalmazra bukkant. Kutatott Freiburgban, Regensburgban, Frankfurtban, Speierben, Münchenben, Wiesbadenben, Darmstadtban etc. etc. Felhasználta a szekicsi egyházi anyakönyveket, a községi levéltárat, a bécsei udvari levéltár települési jegyzőkönyveit 1784—1786-ból, az ulmi városi tanács jegyzőkönyveit 1785—1786 és a kivándorlókkal foglalkozó iratokat 1700 és 1802-ből. Az ulmi házassági jegyzőkönyveket 1784—1786-ból stb.

Fáradtsága gazdag termést adott. Szekics német telepesei halálával tekinthetnek Lotz Frigyesre, — mert neki köszönhetik családjuk származási helyének pontos megállapítását. Csak illusztrációképen említem a következő példát:

„**Adolf család.** A család Dossenheimből származik, Zabern kerületből, Elzászból. **János Péter** telepes, aki a szekicsi halálozási anyakönyv adatai szerint 1807-ben, 68 éves korában halt meg, 1739-ben, Dossenheimban született. Szekicsen a 44. szám alatt lakott. Az 1785-iki települési jegyzőkönyv adatai szerint **Adolf Péter** Weyerből, Lützenstein (Zabern kerület, Elzász) feleségével és négy fiával vándorolt be. Ez az **Adolf Péter** azonos **János Péterrel**, akit az anyakönyvek szintén **Péternek** neveznek. A felesége **Margit** volt, született **Scheer**. **Jakab** volt a legidősebb fia. **Adolf Mária Magdalena** asszony, ki 69. életévében hunyt el 1817-ben, szintén Dossenheimban, Zabern kerületben, Elzászban született“ és így tovább az **Altpeter** család, az **Andre** család, az **Anschütz**ök stb., stb.

Mikor röviden áttekintettük Lotz Frigyes több évi munkásságának eredményét, önkéntelenül fölvetődik a kérdés, — hát a magyar telepesek honnan jöttek a határőrvidékre, mikor települtek stb., stb. ...?

Ilyen és ezekhez hasonló kérdésekkel a magyarok nem érnek rá bibelődni.

Skeptikus

Egy élő nagy emberről halála után

Victor Margueritte: Aristide Briand. — Flammarion

Ezen ismertetés különös címét két tény adta meg, egy gyászos és egy örvendetes. A gyászos az, hogy mire Margueritte könyve, mely Briandról mint vasegészségű, töretlen munkaerejű, még nagyon sok munkára és küzdelemre hivatott emberről szól, megjelent — a Nagy már elköltözött ebből a világból vagy talán, legutolsó napjait élte. Az örvendetes az, hogy Briand azok közé a nagyon kevesek közé tartozik, akik ha meghalnak is tovább élnek számunkra, akiknek kijelentéseit, állásfoglalásait a túlélők nemcsak idézik, hanem cselekvéseiknél tekintetbe, számításba is veszik. És pedig nemcsak mint követők, hanem mint még mindig 'ádáz szabadkozók, ellenkezők is. Ez utóbbi tény a továbbélés jellegzői közül a legbiztosabb, legkifejezőbb.

Briand képének most, midőn hangját már nem hallhatja, két-féle változata él az emberek tudatában: egy szeretett, magasztalt és egy gyűlölt, rettegett — úgy lehetne mondani: egy pozitív és egy negatív. Az előbbi épenoly elterjedt a nagy békeharcos francia hazájában, mint világszerte másfelé — az utóbbihoz Franciaországon kívül aligha csatlakozott más mint talán egynéhány nagyon érdekelt ember.

A kedvező Briand-kép kidolgozására, tudatossá tételére aligha lehetett volna valaki alkalmasabb, mint az őt, működését olyan alaposan ismerő és olyan őszintén szerető Victor Margueritte. Azt lehetne mondani: a nagy író a nem kevésbé nagy államférfiuban épen csak más környezte, hatáskörbe jutott önmagát ismerte fel — mint Goethe minden a valóságból felhasznált vagy képzeletéből teremtett alakjában Werter-től (vagy ha úgy tetszik: Jerusalemtől) kezdve Faustig, Götztől Egmontig. Azért Margueritte könyve szerzőjének itt is csillogó írásmódja dacára sajátképen mégsem szép-irodalmi, hanem beható gondos tanulmányok eredményéből előállított történelmi munka, melynek főalakjához az író semmiféle költött vonásnak hozzáadását nem érezte szükségesnek. Mert az ő számára Briand úgy volt egész Briand, — vagy egész Margueritte — ahogyan volt. Ezen még egyes részletkérdésekben előcsillanó nézeteltérések sem változtattak.

Egész és élő emberként áll előttünk Briand a Margueritte által adott képen. Egész, mert értette, élvezte, szerette az életet, melybe beleszületett, az élvezeteket, melyeket az a szellemi tornában, de a tengeren, halászásban, falun gazdálkodásban, sőt a jól terített asztalnál is nyújtott, szerette a munkát, mely osztályrészül jutott, az eszményeket, melyek vezették. Élő, mert sohasem állt meg az ekeszarvra támaszkodva hátranézni, hanem mindig

előre haladt, meglátta új teendőit, pontot tett a már teljesítették után.

Akik az élet elején választott, esetleg mások által megadott irányhoz való rendületlen, törhetetlen ragaszkodásban látják az emberi és államférfiúi jellem legmagasabb próbáját — Briand-t könnyen vádolhatják következetlenséggel. Pályáját mint baloldali, szindikalista szocialista kezdte, később egészen polgári kormányoknak lett tagja és katonai behívásokkal törte le a szállító-munkások sztrájkját. A háboru előtt keresztülvitte az állam elválasztását az egyháztól — a háboru után helyreállította a Szentszékkal megszakadt összeköttetést. Ezek határozottan jobbra tolódások voltak, de kimozdult az ő nagy lelke balfelé is, midőn a háborus Franciaország egyik töretlen bátorságu és leleményességű győzelemre vezetőjéből a háboru utáni világ legerélyesebb, tudatosabb, áldozatkészebb békemunkálója lett.

Ezeket az álláspontváltozásokat életrajzírója a következő, egyszerűségükben megkapó szavakkal állítja a kellő világításba: A föld forog, az élet fejlődik és semmi sem becslésre méltóbb, mint a gondolat mozgása, semmi sem jogosultabb, mint egy hit fejlődése, ha... öszinte. A rendszerint minden, még Briandnál kisebb méretű államférfiu körül is meginduló elmúlt — meggyőződés — kutatásokat maga Briand nevezte kis játéknak, melyben nem hajlandó résztvenni.

Változhat az út, melyet valaki javasol, ha csak a cél állandó marad. Még ez is módosulhat, mihelyt az utrakereső észreveszi, hogy többet, jobbat tehet annál, amit eleve remélt: nem egy családot tehet boldoggá, hanem egy országot, nem egy ország nagyságát munkálhatja, hanem az egész emberiség egységét. A jellem megcsuklása csak akkor következik be, ha a kitűzött új cél a réginél nem nagyobb, hanem kisebb, a kezdetleges önzéshez közelebbeső lesz. Az Isten szeretet — mondja a Szentírás — ám a szeretet akkor valóban isteni, ha nem szűkül, hanem terjed és növekszik. És ez történt Briandnál, aki szerette a munkásosztályt, de még jobban az emberiséget. Mindig meggyőződve, hogy a francia munkás a sértetlen francia hazában boldogulhat legjobban, a francia haza pedig az egyetértő emberiségben élhet és haladhat legbiztosabban.

Hogy is nyilatkozott az a férfiu, akinek nagyobb kevésült a francia szocialista vezetőségben akkor, mikor Franciaország biztonsága érdekében véget vetett a közlekedési sztrájkoknak: „Egy nemzetnek minden más fölött álló joga, hogy függetlenül és önérzetesen éljen. Egy ország nem maradhat nyitott határokkal... abban az esetben, ha a határok nyitva állnának... kormánya eme magasabb jog alapján akkor is menthető lenne, ha még törvényen-tuli rendszabályokhoz is nyulna“.

Igy szólalna-e meg a csak osztályharc-szocialisták csökkönyössége vagy a parlamenti formalizmusba göresösödött demokraták tehetetlensége? Bizony ama szavak csak egy olyan ember szavai lehettek, aki mindig tiszta véleményt alkotott magának arról, mit kell tennie és hogyan teheti meg.

Am e szavaiban, melyek tulajdonképpen annyira változatos programjainak összetartó tengelyét, foglalatát tárják fel, már az is szembetűnik, hogy nemcsak Franciaország határainak biztonságáról, a francia nemzet függetlenségéről és önérzetéről, hanem egy nemzetről, egy országról beszél, ami minden nemzetet, minden országot jelent — már 1910-ben, sok évvel még azelőtt is, hogy a rettenetes háború örvényközpontjába sodródott hazája védelmében és győzelemre juttatásában olyan döntő részt teljesített. Az 1925-iki Briandnak, a locarnói háborút-kizáró egyezmény Briandjának tehát igenis lehetett régebbi szavait idézni a nélkül, hogy ez a következtetés vádját jelentette volna. Ahogy Briand-t szocialista meggyőződése nem tartotta vissza az élet kellemességeinek élvezésétől, miután ő ezeket a kellemességeket őszintén törekedett minden más ember számára is megnyitni — úgy a francia nemzet, a francia haza, a francia becsület védelme sem jelentette nála általános emberi eszményének megtagadását, miután a franciákéhoz hasonló becsületet, biztonságot, jólétet más nemzeteknek is megszerezni és biztosítani igyekezett és pedig egyenesen hámulatos, most már bánatosan mondhatjuk: felülről tevékenységgel.

Nagy munkája és küzdelme folyamán azért egy percre sem tévesztette szem elől a sokszor bizony nagyon rideg valóságot, nem gondolta, hogy egyetlen formula elfogadtatása már végső győzelmet jelent, mely után egy földi paradicsomban fog kiérdemelt babérait megnyughatni. Tudta, hogy minden eredménye legfeljebb egy lökést jelent előre, mely után még nagyon sok másnak kell következnie már csak az el nem maradó visszlökemek kiegyenlítésére is. Legveszedelmesebb ellenségét mégis az emberek kishitűségében, bizalmatlanságában találta. „Nincs rosszabb, mint a rendszeresített kételkedés; ez a tevékenység megbénítója“. Olykor ugyan keserűbb szavakban is fakadt ki a minduntalan tapasztalt hitetlenség fölött. „Meg kell-e az embernek halni ahhoz, hogy őszintének higgyék?“

Minden idézet-lexikonban örök helyet fog azonban biztosítani Briandnak és szintén nagy, szintén változatos pályája, de még ő előtte elköltözött német barátjának és munkálótlarsának Stresemannnak egy megállapítása és ez az ősrégi „Si vis pacem, para bellum“. — Ha békét akarsz, készíts háborút — mondás lecáfó-lása, illetőleg époly logikus, mint nemcsak megváltoztatása: „Si vis pacem, para pacem“ — Ha békét akarsz, készíts békét.

Farkas Geiza

Földi Mihály: Isten országa felé

(Athenaeum)

Az egész mintha egy modern partitúra lenne... Amikor már végére ér az ember, tovább zümmög az idegekben, le és felsodor. Minden apró fejezete egy-egy staccató és minden staccató egy-egy apró lélekzetvétel. Megtelik, kiömlik meleg-láthatatlanul és füstöt hagy a szív pirosán....

Az ördög...

Az emberben élő Rosszat perszifikálni hálás feladat. Így mindent őszintén megmondhatunk, hiszen nem mi tettük, gondoltuk, éreztük így hanem az a csúf ördög... Mi ártatlan bányákak vagyunk, akik élni, játszadni és szeretni akarunk... mi szépek, angyalok, tiszták vagyunk és az a csunya ördög megkísért bennünket.

Egy kis lány meg akarja ijeszteni, de hát mi az egy ördögnek, csak vigyorog rajta és amikor már jól megkínózta a kicsit elküldi az Istennek prezentbe.

A regény ezerkilencszázharmincnyolcban végződik és minden jel arra mutat, hogy a kis Klotild szálláscsínálni ment Isten országába a millióknak, akik virágos vonatokon indultak ezerkilencszáztizennégyben. Ezenkívül sejtelmesen dereng felénk, hogy mi is meg fogjuk látni Isten országát, ha a gonosz ördög nem gátolja meg szerző urat e megírásban.

Addig is lássuk mi van így utközben Isten országa felé.

Adva van Ausztria-Magyarország, Balkán, annektálás és egyéb a mai fiatalság számára unalmas történelem, amiről nem érdemes beszélni, mert részben már sokat beszéltek róla, részben memoárokat irtak eleget.

Mi nem nézzük a terepet, a deszkákat, meg a kulisszákat, hanem a szerző utmutatása szerint inkább a lényegbe fogunk behatolni.

Lényeg: a Jó és Rossz, vagy az Ördög és az Isten — nem talán nem is így hanem ördög és angyal az emberben, akik egyformán Isten alattvalói. Az ördög ördögi módon él a felsőbb hatalom szolgálatában, az angyal lényegének megfelelően angyalian.

Nem a hit és hitetlenség harcáról van szó. Ösztönökről van szó egyszerű ösztönökről és nem mindennapi élvezet így kívülről megvizsgálni ezt a cudar ellenséget, aki irányít bennünket cselekvéseinkben és csunyára rajzolja a lelkünk. Az ördögöt.

De a hit is formát kapott, mert végeredményben talaj kell, amin az ember megáll.

Félelmetes tükröt mutat az ember elé Földi Mihály. Beledöbbenünk érezzük sodrását, valóságát, büztét és vigasztalanságát.

Nem lehet letagadni semmit ebből a tükörképéből. Látjuk, bármennyire meg nem foghatjuk.

A regény tartalmát ismertetni? A mesét? Nem fontos. Élő, ismert történelmi nevek és csinált alakok közt elmosódik a határvonal. Mind típusok, igen érdekes és tanulságos kollekcio. Létezésüknek tendenciája van.

Például bizonyos, hogy a szerző nem első helyre sorozta azt a bizonyos kvartettet, akiknek tagjai a zene internacionáléjában elfelejtették, hogy személy szerint német, szerb, eseh és magyar nemzetiségűek, amíg az ördög nem sugta ezt a fülünkbe. Bennem mégis mint premier plan szökk ez a négy figura, ha a könyv alakjaira gondolok.

A főhős Klotild az ördöggel cimboráló, de angyal után sóvárgó kis bakfis alakja az, akit egy kicsit nem tud hova tenni az ember. Nagyon sokféle elgondolásban elődhet.

En úgy magyarázom, hogy no lám, az ördög is! Minden szerteágazó világpusztító gonoszsága mellett egy szép bakfisiról ábrándozik és érte még az örökkévalóságról is lemondana.

Ez speciálisan himmemű elgondolás. Talán nem is elgondolás, hanem p. iféle tudatalatti.

Klotildka, szegényke nagyon szétesett, ha nem szublimáljuk sürgősen a sztratoszférába és nem nevezzük ki egy csillagnak, mondjuk Vénusznak, akiben állandósul az elektromos kísítés, ami a jó és rossz, az ördög és angyal szüntelen összeütközéséből fakad. Akár az anod és katod sugarak, erős világosságot eredményeznek ezek a kisütések és ebben a felvillanó fényben tanulunk meg látni.

A szerző legszebb teljesítménye, ahogy az Ördög torz vigyora végigkíséri a melodráma ízű írást. Nem tud ettől szabadulni a kritika sem és benne az ember kineveti és megsiratja önmagát.

Minden igazi íróban intenzív a közlés vágya és aki visszhangra talál az embereknél, az bizonyos foku felelősségérzetet kap. Az író szemében minden ember egy megváltásra érdemes egyén és nincs forróbb vágya, minthogy a megértés és a szeretet kollektívumába mentse őket, az ördögtől megszállottakat.

Földi Mihály egyéni csapáson jár ebben a törekvésében és szeretnénk hinni, hogy hangja nem pusztába kiáltó szó. Mert akinek meséi mellett már andalgott az ember, arra akkor is szívesen figyel fel, ha a mese nem rózsaszínű felhőkön jár, hanem a valóság fekete országútján.

Szavak és cselekmények ideidézése úgysem hozná közelebb a tartalmat, ami ebben az esetben jobban kicsúcsosodik a reflexióban, amit a könyv az olvasóból kivált.

Látjuk, mint készíti elő az Ördög, tehát az emberi gonoszság a háborút. A világháborút. Látjuk milyen apró és nem-

telen dolgok befolyásolják döntő erővel az eseményeket. Látjuk a jószág szenvedését és meghalását. Halljuk az életmelódiák Wagneri dübörgését, siket zaját és csendjét a meg nem állítható borzalomnak.

Látjuk magunkat az ösztönök meztelenségében, önzéseinkben hatalmi és egyéb vágyainkban. Mindabban, amit a freudi és adleri kódex az emberről följegyzett.

Istenem, milyen csunya ördöggel viaskodik az ember! Nem lehet, hogy akárki ember szeresse magában az ördögöt és ha felismeri, bizonytalannal remélhető, hogy segít a szerzőnek az ördög-üzésben,

(Mert ki az, aki nem vágyódik Isten országa felé?)

Gergeley Boriska

A „szenvedély” könyve

(Gerhart Hauptmann: Buch der Leidenschaft)

Amíg az író élete ködös és bizonytalan homályba borul, addig műveiben az olvasó csak mesterségesen tenyésztett üvegházi növényeket láthat, amelyeknek mintha semmiféle összefüggésük sem volna a lüktető, termelő humusszal, minden valódi irodalom őstalajával: szerzőjük reális élményvilágával. Csak ha közelebbről ismerhetjük meg ezt a rejtett ősforrást akkor látunk az írói termékekben különálló, elszigetelt alkotások helyett olyan természetesen képződő megnyilatkozásokat, amelyek szinte szerves egészet jelentenek és szorosan összefüggnek írójuk lényével: nemcsak a kész kristályokat látjuk már többé, hanem a kristályozódási folyamatot is, azt, hogy miként forrtak ki az izzó, háborgó lélekből az objektív víziókká szilárdult elképzelések. Egyszerű, érthető gondolat: az írói alkotások szerzőjük léletsorsából fakadnak s ennek következtében az léletsors megismerése éles reflektorrall világítja meg keletkezésük homályát és egyéni jelentőségüket. Ilyen váltakozó áramu lelki reflektortól kaptak új, erős megvilágítást Gerhart Hauptmann művei, amióta „Buch der Leidenschaft” című munkája megjelent.

„Munkája” — ez a megjelölés tulságosan megtévesztő volna. Mert az mindenesetre kitűnik a kétkötetes könyv bármelyik lapjáról, hogy nem irodalmi műnek lett szánva, hogy sehol nyoma sincs semmiféle szerkesztésnek vagy tudatos ábrázolásnak, tervszerű elgondolásnak és kidolgozásnak, művészi kompozícióra törekvő plasztikus formálásnak. Teljesen céltalan, rendszertelen feljegyzések ezek, amelyeken az ember megérzi, hogy itt

tényleg tíz év élethű naplójáról van szó, noha hónapokig tartó hézagok választják is el néha az egyes darabokat, — és semmi-
esetre sem tudatosan választott napló-formáról, — amit éppen a
kontinuitásnak ez a hiánya, a széteső részletek igazolnak, melye-
ket csak az tart össze, hogy egyetlen központi probléma körül
forognak, Gerhart Hauptmann életének legnagyobb szenvedése
körüli, amihez valahogy minden szétbogozódó szál vissza-vissza-
tér. Mert hiába akarja előszavában velünk elhitetni Gerhart
Hauptmann, hogy más ember naplójegyzetét adja ki ebben a
könyvében: a trükk egyrészt nagyon régi, másrészt pedig na-
gyon átlátszó. Ez az álarc különben is csak az előszóban fordul
elő s az előszó főhősének a könyvben később már nyoma sincsen,
— hacsak az nem, hogy három négy helyen, ahol nevekre van
szükség, a napló íróját nem Gerhartnak, hanem Titusnak hívják.
Különben azonban minden a nagy német író és családja körül
forog és aki csak egy kissé ismerős az ő családi viszonyaival,
igen könnyen fog ráismerhetni az egyes alakokra, Hauptmann
szüleire, két fivérére, — és — a probléma két pólusára, akik
körüli az események tulajdonképpen forognak, — arra a két nőre,
akiknek Hauptmann életére olyan óriási befolyásuk volt, — a
költő első és második feleségére.

A „szenvedély” könyve azzal a felfedezéssel kezdődik, hogy
a harminckétéves naplóíró, aki kilenc éve él boldog szerelmi
házasságban, váratlanul és meglepetésszerűen „komolyan beleszeret”
egy tizenkilencéves hegedűművésznőbe s ez a tény tíz éven át
tartó hosszas lelki küzdelmeknek az előidézője. Inkább szenvedésekről
mint szenvedélyről van tehát szó s éppen ezért nagyon
megtévesztő a könyv címe: Gerhart Hauptmann a hullámzó érzé-
sek, nem pedig a sodró szenvedélyek embere, amit már az a
tény is bizonyít, hogy nála az a konfliktus tíz évig tartott, amít
éppen a szenvedélyes ember szokott egy csapásra elintézni. A
költő életének legerősebb és egyben legfájdalmasabb érzését szen-
vedélynek nevezi, hogy ezáltal megkülönböztesse őket a többitől
és nem veszi észre azt a pszichológiai tévedést, amibe ezzel az
elnevezéssel esik. De végül is nem az elnevezések fontosak. Inkább
az érdekes, hogy milyen távol van ma már tőlünk ennek az év-
tizednek (1894—1904) egész levegője, — mintha már több volna
rajta a patina mint a lényeg. Nagyon meglehet ugyan bennünket
ezek a vergődések — a költő küzdelme az „egy férfi-két nő”
probléma megoldásáért és később az ilyen megoldásról való
lemondás — de mintha légüres térben mozogna szemünk előtt ez a
háborúelötti világ, mintha nem gyökerezne a valóságban.

Még egy meglepetés éri azt, aki Gerhart Hauptmann egyéni-
ségét eddig még közelebből nem ismerte: meg fogja látni a nagy
emberben és életében a — kis embert, s a művészlélekben a —

nyárspolgárt. Mert Hauptmann igen őszinte leleplezetlenséggel tárja fel egész lényét, — csak néha ölti magára a kothurnust, de akkor sem tetszeleg és játszik, mert a pathétikus nagyhangúság lényéhez tartozik, hiszen az események pathétikus nagyítóüvegen keresztül való szemlélése talán éppen a „Spiesser” szokásmódja. Nem szabad tehát azon csodálkoznunk, hogy fontos lelkiproblémák és emóciók között igen gyakran esik a lakások berendezéséről és kényelméről szó, hogy a naplóba néha az is beletartozik, hol hogyan és mit reggelizett vagy vacsorázt az író, hogy mit és mennyit ivott. Különösen az ünnepélyes ivások hatnak nagyon furesén, mivel olyan tudatosan előkészített fenéges és patetikus ünnepélyességgel aláfestett mámoráldozatoknak látszanak, — teljesen ahhoz hasonlóan, amikor a nyárspolgár programszerűen rug ki a hámból ünneplő ruhában.

A harmadik meglepő tulajdonságot lelki merevségnek lehetne nevezni, a friss rugékonyság teljes hiányának, ami abban a merev, köszoborszerű tartásban is megnyilvánul, amely a nyilvánosság előtt mozgó Hauptmann-t is jellemzi. Sokan mondják rá, hogy külsőleg Goethe-re hasonlít, de inkább azt lehetne mondani, hogy Goethe szobrára, mert azonkívül, hogy éppoly hűvösen tartja be a formákat, mint az öreg Goethe, még van valami szőgletesség is a lényében, a közvetlenségnek hiánya, állon túl a begombolkozott zárkózottság, ami jégpáncélként zárja el a lelket a külvilágtól.

De ne feledjük el, hogy ilyen külső kéreg éppen a nagyon finomlelkű és tulságosan érzékeny mimózaszerű embereket szokta megvédeni a különben elkerülhetetlen folytonos surlódások elől. Hogy Hauptmann is ezek közé tartozik, azt huszonhat drámája bizonyítja legjobban és nem kevésbé ez a most kiadott napló, amely megmutatja életének veszélyes örvényeit. Tíz éven át ingadozik a két nő között, — néhány hónapot az egyikkel tölt el, néhányat a másikkal s amíg az egyiknél van, addig mindig a másikra is gondol. Egyiktől sem tud elszakadni, noha többször látszik végső elhatározásra jutni, de közeledést sem tud a két nő között teremteni, akik sohasem találkoznak. Senkinek sem akar áldalmat okozni, ámbár akaratlanul mégis csak szenvedést hint el sokfelé. Azt hiszi, hogy mindig helyesen, belső sugallatra cselekszik és mégsem egészen tiszta a lelkiismerete.

Életének ezt a korszakát tükrözi „Az elsüllyedt harang” című drámája, mesészerű képekben: a harangöntő-művész elhagyja a völgylakókat feleségét és gyermekeit, hogy a hegvek között értékeesebbet, új harangjátékokat alkosson. Itt ismerkedik meg azzal a mesebeli tündérrel, aki végzetévé válik. Mint az életben, úgy itt is ingadozik a főhős, visszamegy a völgybe, majd újra feljön, s lelkiismeretfurdalások közepette hal meg. Ugyanez a motívum, a két nő között álló férfi igen sok drámájában vissza-visszatér.

(Gabriel Schilling menekülése, Henschel fuvaros, Magányos emberek, Rose Bernd stb.).

Nem csoda, hogy a gordiuszi csomót tulajdonképpen nem ez a határozatlan, jó ember oldja meg, hanem az első feleség, aki véglegesen szakít férjével, amikor a másik asszonynak fia születik. Ekkor következik be a törvényes válás és a második házasság, amivel a két kötet naplójegyzet lezárul.

Érdekes a két nő karakterének összehasonlítása, mert mindjárt meglátszik, hogy kiegészítik egymást és hogy Hauptmannnak tulajdonképpen mindakettőre szüksége lett volna. Az első feleség, Melitta, mélyérzésű, melankólikus, csendes és önfeláldozó nő, a másik Anja, napsugaras, élénk, frisslelkű, akinek közelében minden gond elenyészik. Melitta problematikus természet, Anja kristályszerűen átlátszó. Az előbbi túlságosan érzékeny, mindenben bajt, sötétséget, kellemetlenséget lát, a másik örömmel visel minden megaláztatást és sohasem zúgolódik vagy panaszkodik. A naplóírónak szüksége volt valakire, aki át tudta érezni az ő életének zeg-zúgos, homályos problémáit, de viszont arra az emberre is szüksége volt, aki mindezeket egy csapással el tudta vele feledtetni. Tragédiájává lett az, hogy ezt a két tulajdonságot nem tudta ugyanazon emberben megtalálni.

A német kritika nem fogadta kedvező bírálattal ezt a könyvet, mint ahogyan Hauptmann többi munkáját is eleinte gáncsral, sőt ellenszenvvel fogadták, úgyhogy legtöbbjüknek hosszabb időbe került, amíg a közönséget meg tudták hódítani. Csakhogy a „Buch der Leidenschaft” kedvezőtlen kritikája tulajdonképpen azon alapszik, hogy tudatos irodalmi alkotást keresnek benne és nem akarják meglátni, hogy teljesen szándékolatlan, időszaki feljegyzésekről van szó, amelyekkel a költő önmagát nyugtatta meg, amelyekkel reagált a viharosabb családi eseményekre. Ebben az esetben azonban fel kell merülnie a kérdésnek, hogy miért adta ki könyvalakban ezeket az intímabb feljegyzéseket, miért rakta ki őket utólag a nyilvánosság szeme elé? Hogy a senki számára sem készült feljegyzések nyilvánossághozatalában van valami paradoxia, azt a költő is érezte s ezért jegyzi meg az előszóban, hogy minek olyasvalamit lepecsételve megőrizni, amit senkinek sem akarunk megmutatni, amikor egyszerűbb volna az ilyen írásokat elégetni. Mi készíthette tehát ellenkező cselekedetre?

Erre rávilágít talán egy szomorú tény, amit könyvében nem említ már meg: első feleségének elméje nemsókára elborult a második házasság után s a költő valószínűleg úgy érezte, hogy őt okolják a láthatatlan tekintetek. Ezenkívül költőbátyjával Carl Hauptmannal sem volt túlságosan jó viszonyban s erre is rávilágít néhány esemény.

*

Békefi Ernő: A „szervedély” könyve

Minden könyv elbírálása nagyon függ attól, hogy vajjon megtaláljuk-e az olvasásnak azt a módját, amelyet megkövetel, a hozzá szükséges tempót, hangulatot, módszert. Kár, hogy az irodalmi műveknél nincsen úgy mint a zenedaraboknál megjelölve milyen tempóban kell olvasni őket, mert ez esetben senki sem várna Hauptmann a könyvétől érdekesítő, gyorspergésű allegrot, hanem megkísérelné a könyvet úgy olvasni, ahogyan az elkelezett, mintegy kortyonként, hosszú időközökben, „andante con moto”.

*

Ha rövidesen egyetlen mondatba sűrítve kellene véleményét nyilvánítani erről a könyvről, akkor azt lehetne rá mondani, hogy nem tartozik a szorosan vett irodalomba, hanem egy darab életet ad, fájó emberi sebeket tár fel számtalan reflexió és hangulat zeg-zúgos utvesztőjében s a csupasz, sajgó élet helyenként megkapóbb minden irodalomnál.

Békefi Ernő

befizetőlapon minél előbb hozzánk juttatni kegyeskedjenek, mert így rengeteg felesleges kiadástól szabadítanak meg bennünket s lehetővé teszik, hogy a nyomdával fennálló súlyos kötelezettségeinknek eleget tehessünk. Egyben arra kérjük előfizetőinket, hogy megújításnál lehetőleg legalább fél éves előfizetést küldjenek be — 60 dinár — hogy így az adminisztrációs eljárást egyszerűsítsék s maguknak is hosszabb ideig kevesebb gondjuk legyen az előfizetéssel.

A Kalangya szerkesztősége azzal a gondolattal foglalkozik, hogy az őszi hónapokban műnyomó papíron művészi mellékletet ad, amelyen egyrészt művészi értékű vajdasági fényképeket, avagy itteni művészek munkáit fogjuk közölni. Ez természetesen újabb megterhelést jelent a folyóiratra s megindítását is előfizetőink számától tesszük függővé. Mindenesetre reményünk van arra, hogy az első műnyomó papíron készült mű-melléklet már szeptemberi vagy októberi számunkban megjelenik.

Sztáribecsejen legutóbb felmerült az a gondolat, hogy az ősz folyamán az egyes városokban és nagyobb községekben Kalangya-esteket rendezünk, amelyeken egyrészt íróink saját műveikből tartanak felolvasást, másrészt a jugoszláv írók műveit ismertetjük magyar nyelven. Ebben az ügyben a megbeszélések még folynak s azt hisszük, szeptemberi híreink között már bejelenthetjük, hogy a Kalangya első irodalmi estjét hol tartjuk meg.

November első napjaiban jelenik meg a Kalangya kiadásában

CSUKA ZOLTÁN

TÜZHARANG

című új verseskötete. — A versek plasztikáját Baranyiné Markov Zlata szobrászművész nő készítte. A rendkívül izléeses kiállításban megjelenő kötet megrendelhető a Kalangya kiadóhivatalában. Ára 40 dinár. Bibliofilok részére készült kötet, merített papíron a szerző és a szobrászművész nő kézalírásával 70 din.

KALANGYA a jugoszláviai magyarság egyetlen irodalmi folyóirata. — Felelős szerkesztő és laptulajdonos: Bencz Boldizsár. — Felelős kiadó: Blazsek Ferenc (Reggeli Újság) Novisád. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kralja Petra ul. 30. — Előfizetési ára: alapító előfizetőknek félévre 200'—, egész évre 400'— dinár. Rendes előfizetés: Félévre 60'—, negyedévre 30'— dinár, egyes szám ára 12'— dinár. Előfizetés Magyarországon: negyedévre 3'50 pengő, Csehszlovákiában 30'— csehszlovák korona. — Urania (Komlós Márton) nyomdai műintézet nyomása, Novi Sad, Ustavska ulica 14.